

Մշակութային և Հասարակական
Երկշաբաթաբեր

Ջոյս

1200 թուման
Հայաստանում 320 դրամ

**ԲԱՆՈՐԸ ԽՈՐՀՈՒՐԴ ԵՆ
ՏԱԼԻՍ ՄՆԻԷԼ ՕՐԳԱՆԻԿ, ԲԱՅՅ
ՈՐՈՂՔ ԵՆ ՕՐԳԱՆԻԿ ՄՆՆԴԻ
ԱՌԱՒԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ**

ԱՅՍ ՀԱՄԱՐՈՒՄ

- 2 **Չատիկ**
- 3 **Իրանական արևեստի ցուցահանդես երեւանում**
Լիլիթ Ամիրխանեան
- 4 **Աստվածար Մարանդում / Շրդեհ երեւանում**
- 5 **Ինչո՞ւ այս տարի Նովրուզին քիչ իրանցիներ**
եկան երեւան
- 6 **«Պտոյտ մը» Մեղրիի անցակետի երկու**
կողմերում
Տիգրան Դաւթեան
- 7 **Աստղիկ Բաբայեան-Ռուբիկ Սարգսրեան**
բանավէճ
Մ.Մ.
- 14 **Աւեցիննայի «Սալաման եւ Էբսար» վիպակը**
Ա. Շահումվարեան
- 17 **Օրգանիկ սննդի առաւելութիւնները**
Ջեֆրի Քլուզեր
- 22 **Խոհանոց՝ Պանիրով գաւաթի կէքս**
- 23 **Տնտեսուհու անկիւն**
- 24 **Մարգանք**
Արման Տէր Ստեփանեան
- 26 **Ժամանց**

Մշակութային եւ Հասարակական

Յոյս

Երկշաբաթաթերթ

Ե տարի, քիւ119, Ապրիլ 4, 2012,
1200 թուման
Հայաստանում 320 դրամ

- 8 **Համայնքը՝ Նոր Տարուզ Նովրուզ**
Ռոբերթ Սաֆարեան
- 8 **Բիւջէի քննարկում՝ 2 միլիարդ թուման բաց**
- 9 **Ի՞նչ է «պարզ մեծամասնութիւն»**
- 10 **Հաշուեփակումը ուսուցիչների հետ՝ միայն**
փոխհամաձայնութեամբ
- 11 **Էմիլ Մնացականեան՝ Մեր հարստութիւնները**
ծախսելով ենք առաջ գնում
- 12 **Շաքէ Աւետեան՝ Ուսուցիչներին պիտի**
հանգիստ թողնել
- 13 **Մեջլիսի ընտրութիւնների հայ**
թեկնածուները՝ առաջին

Պ ա ր ս կ ե ր է ն ք ա ժ ի ն

2	Այս համարի հայերէն
էջերում	6	Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի
աջի տեղափոխումը
Ն. Զուլա
Յարութիւն Տէր
Յովհանեան	10	Իրանի եւ Հայաստանի
Գիլիջան քաղաքները
Յովիկ Սիմասեան
3	Ն. Զուլայի Ս. Ամենափրկիչ
վանքի վերաբացում			11	Իրանահայ Պարսկագիր
գրողներ՝ Արագ
Բարսեղեան
4	Ինչո՞ւ իրանահայերը
Նովրուզը չեն տօնում
Ռոբերթ Սաֆարեան	8	«Անբան Հուրի»-ի նոր
հրատարակութիւն		

<p>Յոյս</p> <p>Հասարակական-մշակութային երկշաբաթաթերթ</p> <p>Արտօճատը՝ Լեւոն Ահարոնեան</p> <p>Խմբագիր՝ Ռոբերթ Սաֆարեան</p>	<p>Խմբագրական կազմ՝</p> <p>Քարմեն Ազարեան, Լիա Խաչիկեան, Գարուն Սարգսեան, Արմինէ Մելիք-Իսրայելեան</p> <p>Գեղարւեստական ձեւաւորում՝ Լիա Խաչիկեան</p>	<p>Հայերէն բաժնի սրբագրիչ՝ Քարմեն Ազարեան</p> <p>Կայք Քաջիկ Սաֆարեան</p> <p>Մարգական Արման Տէր Ստեփանեան</p> <p>Բաժանորդագրութիւն Քաթրին Եաղուբի</p>	<p>Հասցէ՝ Թեհրան, Էնդելար պողոտայ, Վալի Ասր քառուղի համար 1048 66495180 66492693</p> <p>Հեռախօս-հեռապատճեն՝ 66495208</p> <p>hooyes@inbox.com www.hooyes.com</p>
--	---	--	---

ՔՐԻՍՏՈՍ ՅԱՐԵԱՒ Ի ՄԵՌԵԼՈՑ
ՕՐՀՆԵԱԼ Է ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՅԻՄՈՒՄ ՔՐԻՍՏՈՍԻ
ՇՆՈՐՀԱԴՈՐ Ս. ԶԱՏԻԿ

ԻՐԱՆԻ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՐԻԵՍՏԻ ՑՈՒՑԱԶԱՆՂԷՍ ԵՐԵՒԱՆՈՒՄ

Լիլիթ Ամիրխանյան

Գարնանամուտի եւ իրանական նոր տարւայ օրը՝ Մարտի 20-ին Երեւանում տեղի ունեցաւ բացառիկ ցուցահանդէս՝ նւիրւած Իրանի ժամանակակից արւեստին: Ցուցահանդէսը կազմակերպւել էր Նորարար Փորձառական Արւեստի Կենտրոնի կողմից: Ստեղծագործութիւնները բազմաժանր էին՝ գեղանկար, լուսանկար, ինստալացիա, video art եւ այլն: Ինչպէս նշեց մեզ հետ զրոյցում ցուցահանդէսի համադրող Շաքէ Ամիրխանյանը՝ ներկայացւած են իրանցի տարբեր սերնդի արւեստագէտների գործեր: Օրինակ Ղոբադ Շիւանի կողքին, ով իրանական գրաֆիկայի ինքնատիպ դեքերից մէկն է եւ իրանական պատկերային մտածողութեան կրող, ներկայացւած էր ժամանակակից մէկ այլ գրաֆիկ արւեստագէտ՝ Ռուզբէի Մաշհադիզադէի: Նրանց միջեւ գրեթէ մէկ սերնդի տարբերութիւն կայ: Երկուսն էլ իրանական տարրեր են օգտագործում իրենց արւեստում, մէկը՝ աւելի աւանդական, մոդէռնաւանդական, իսկ միւսը՝ բացարձակ մոդէռն: Ռուզբէի Մաշհադիզադէի գործերից ցուցադրւած էին կալիգրաֆիկ նկարչութեան հետաքրքիր նմուշներ, որտեղ արւեստագէտն օգտագործել էր մոդէռն գունաւորում եւ ձեւաւորում: Ջամշիդ Լէյսին մասնագիտութեամբ ճարտարապետ է, բայց եւ նկարիչ, աչքի է ընկնում իր իւրօրինակ մտածողութեամբ: Նա թէյի տոպրակների՝ թղթի վրայ թողած պատահական հետքերի հիման վրայ ստեղծել է ինքնատիպ գծանկարներ: Ներկայացւած էին երկու լուսանկարիչներ՝ Շահրիար Ղադիրին, ում թեման աւանդական իրանական ճարտարապետութիւնն է եւ Ամին Սոհամադիին,

ով ժամանակակից լուսանկարչական գործեր էր ներկայացրել: Ճանաչւած արւեստագէտ Ֆերէյդուն Աւի աշխատանքներից ցուցադրւած էր միայն video-art: Փառատօնի համադրող Շաքէ Ամիրխանի խօսքերով տեղափոխման խնդիրներն արգելք հանդիսացան, որ Երեւան բերեն նաեւ արւեստագէտի նկարչական աշխատանքները: Ընդհանուր առմամբ հեղինակները տասնչորսն էին՝ Մասթանէ Շոքրի, Ղոբադ Շիւա, Սանազ Շաֆադի, Մոժգան Սադրի, Ամին Սոհամադի, Ռուզբէի Մաշհադիզադէի, Ջամշիդ Լէյսի, Անիթա Չաշեմի, Արվիա Յակոբեան, Շահրիար Ղադիրի, Թաննազ Դանեշմանդ, Ազարնուշ Էբրահիմի, Ֆերէյդուն Աւ եւ Ալի Անսարի:

ՆՓԱԿ-ի մուտքի մօտ ներկայացւած էր նաեւ իրանական աւանդական «Յաֆթսինը» («ս» տառով սկսող եօթ բարիք): Ցուցահանդէսի այցելուները հետաքրքրւած դիտում էին աշխատանքներն ու միմեանց հետ կիսում տպաւորութիւններով: Նախատեսւած էր նաեւ յաջորդ օրերին կազմակերպել իրանական կինոյի դիտումներ: Նշենք, որ այս տարի լրանում է ՆՓԱԿ-ի հիմնադրման 20-ամեակը եւ այս ցուցահանդէսը յրելեանական միջոցառումների շարքին էր պատկանում, որը նաեւ համընկաւ Իրանի ու Յայաստանի բարեկամութեան 20-ամեակին եւ իրանական Նոր Տարուն:

ԹԵՂԻՍ-ԵՐԵՎԱՆ ԱՖՏՈՐՈՒՄԻ ՎՁԱՐ ՄԱՐԱԿՈՒՄ ՉՈՂԻՆ Է ԵՐԵՔ ՄԱՐԴ

20 Մարտ 2012-ին Թեհրանից Երեւան մեկնող հանրակառքի անիւի պայթիւնից առաջացած ակտովթարի հետեւեանքով երեք մարդ զոհուեց եւ ակելի քան 10-ը վիրաւորուեցին: Ջոհեթից երկուսը թեհրանահայեր են, իսկ երրորդը՝ իրանցի:

Ատրպատականի թեմի Ազգային Առաջնորդարանի հաղորդման համաձայն.

«Անթիլիասի Մայրավանքից վերադարձին, որտեղ գտնուում էր միջ-թեմական ժողովներին մասնակցելու նպատակով, Ատրպատականի Հայոց Թեմի Կաթողի-

կոսական Փոխանորդ Գերայ. Տ. Գրիգոր Ծ. Վրդ. Չիֆթեանը, Երկուշաբթի 26 Մարտ 2012-ին, այցելութիւն տուեց Թաւրիզի հիւանդանոցը, հիւանդաց յատուկ աղօթք կատարելով այնտեղ:

Յայտնենք, որ թեհրանահայ վիրաւորների մեծ մասը, ինչպէս նաեւ արկածի զոհ դարձած ննջեցեալների մարմինները արդէն փոխադրուել են մայրաքաղաք՝ Թեհրան:

Երկնային խաղաղութիւն ենք հայցում անմեղ զոհերի հոգիների համար, շուտափոյթ ապաքինում վիրաւորներին, եւ համբերութիւն տուժածների ընտանեկան պարագաներին»:

Վթարի երեք զոհերի անունները՝
Դենիս Սէթաղայեան
Անդրանիկ Ղարիբեան
Առաշ Վահրաթ

ՀՐԴԵՂ ԵՐԵՎԱՆԻ «ԱԼԷՆ-ԷԼԷՆ» ԺԱՄԱՆՅԱՅԻՆ ԿԵՆՏՐՈՆՈՒՄ ՏՈՒԾԵԼ ԵՆ ԻՐԱՆՅՈՒՆԵՐ

Մարտի 20-ի գիշերայ ժամը 01.05-ին ահագանգ է ստացուել, որ Երեւանի Աբովեան 3 հասցեւում գտնուող «ԱԼԷՆ-ԷԼԷՆ» ժամանցային կենտրոնի երկրորդ յարկոււմ հրդեհ է բռնկուել: Դէպքի վայր է մեկնել 3 մարտական հաշարկ, մէկ ակտուսանդուղք, ճգնաժամային կառավարման կենտրոնի եւ հրդեհաշիջման կազմակերպման բաժնի օպերատիւ խմբերը: Հրդեհը մեկուսացուել է ժամը 01.31-ին, մարել է՝ 01.35-ին: Հիւրանոցի երկրորդ յարկոււմ այրուել է 4 սենեակ՝ գոյքով եւ միջանցքը՝ մօտ 200 քմ: Այս մասին Panorama.am-ին յայտնեցին արտակարգ իրավիճակների նախարարութիւնից:

Ըստ աղբիւրի, հրդեհի հետեւեանքով տարբեր աստիճանի այրւածքներով ճառագայթային բժշկու-

թեան եւ այրւածքների կենտրոն են տեղափոխուել Իրանի Իսլամական Հանրապետութեան երեք քաղաքացիներ:

Իսկ եօթ այլ իրանցիներ եւ ՀՀ մի քաղաքացի՝ 1978 թ. ծնւած Վահէ Միրաքեանը ծխահարուել են եւ տեղում ստանալով առաջին բուժօգ-

նութիւն (պարամեդիկների կողմից) տեղափոխուել են «Արմենիա» եւ «Մուրացան» բժշկական կենտրոններ:

Բժիշկները տուժածների առողջական վիճակը գնահատել են միջին ծանր:

Աղբիւր՝ Panorama.am

ԻՆՉՈՐԻ ԱՅՍ ՏԱՐԻ ՆՈՎՐՈՒԶԻՆ ԻՐԱՆՅԻՆԵՐԸ ՔԻՉ ԵԿԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Իրանական Նովրուզ տօնն, ի տարբերություն նախորդ տարիների, այս անգամ Հայաստան է բերել աւելի քիչ իրանցիների: Այս մասին փաստում են թե՛ հիւրանոցների աշխատակիցները, թե՛ հասարակ քաղաքացիները, թե՛ այցելած իրանցիները, թե՛ տաքսիների վարորդները:

Օրինակ՝ տաքսիների վարորդները բողոքում են, որ այս տարի քիչ իրանցիներ են եկել Հայաստան եւ իրենք չեն կարողացել նորմալ փող աշխատել: Հարցին, թե հնարաւոր էր իրանցիներին խաբել եւ աւելի շատ գումար պահանջել, վարորդներից մէկը պատասխանեց, որ այդքան էլ չէ, որովհետեւ նրանցից ոմանք «նայում են հաշվիչին, կոպեկ-կոպեկ հաշում, նոր տալիս», քչերն են առատաձեռն լինում վարորդների նկատմամբ: Իրանցիների քիչ հոսքը Հայաստան վարորդները բացատրում են «էս երկրի երկիր չլինելով»: «Դէ ո՞վ կը գայ Հայաստան, այնքան թանկ է էս երկրում ամէն ինչ, Վրաստան կը գնան էլի, ինչի՞ գան Հայաստան», - NEWS.am-ի հետ զրոյցում ասաց վարորդների մէկը:

NEWS.am-ն այցելեց նաեւ Կենտրոնական աւտոկայան, որտեղ տեսանք իրանցիներով լի մի քանի աւտոբուսներ, որոնք արդէն մեկնում էին Թեհրան: Մեզ հանդիպած պարսիկները հիմնականում երիտասարդ տղաներ էին, կային նաեւ ընտանիքներ, ովքեր երեխաների հետ էին այցելել Հայաստան:

Իրանահայ Վոլգան NEWS.am-ի թղթակցի հետ զրոյցում պատմեց, որ թեւեւ Երեւանում տուն ունի, բայց այս անգամ Նովրուզին այցելելիս մնացել է հիւրանոցային

համալիրներից մէկում: Հայաստանում 5-օրեայ հանգիստը նրա վրայ արժեցել է 1700 դոլար, ըստ որում՝ իրեն շապուկներ թոյլ չի տւել, հագուստ եւ այլ իրեր չի գնել: Նա եւս շեշտեց, որ այս տարի շատ քիչ իրանցիներ են եկել Հայաստան եւ դա պայմանաւորւած է այն հանգամանքով, որ Իրանի հանդէպ միջազգային ճնշումների հետ կապւած իրենց մօտ տեղի է ունեցել արտարժոյթի թանկացում, որի հետեւանքով տարադրամով արտայայտւած իրենց եկամուտները նւազել են:

Մէկ այլ իրանցի՝ Ահմադը, շեշտեց, որ Հայաստանում տարեցտարի գները բարձրանում են, ամէն ինչ թանկանում է: «Ես ընկերներ ունեմ, դրա համար եկայ Հայաստան, ապրելու վայրի համար գումար չեմ վճարել, բայց էլի ահագին ծախսել եմ: Իրանի իմ ընկերները գերադասեցին այլ վայրեր գնալ՝ ԱՄԷ, Թուրքիա, Ադրբեջան, Վրաստան, որտեղ աւելի մատչելի է», - նշեց Ահմադը: Տարիներ ի վեր իրանցիներին իրենց Ամանորը երկրից դուրս նշելու հիմնական շարժառիթն այն է, որ «բաց երկրներում» ոգելից խմիչքների օգտագործման արգելք չկայ, զարճանքի եւ վայելքների վայրերը բաց են, կարելի է մի լաւ լիցքաթափել:

Նրանց Երեւան է բերել նաեւ իրենց սիրելի երգիչներին ունկնդրելու հանգամանքը, քանի որ իրանցի մի շարք երգիչներ արգելւած են Իրանում, նրանք իրենց իրանցի հանդիսատեսի հետ հանդիպելու համար Նովրուզի կապակցութեամբ համերգերով են հանդէս գալիս տարածաշրջանի այլ երկրներում՝ Հայաստանում, Թուրքիայում, ԱՄԷ-ում, Ադրբեջան

ում: Այս անգամ, Վոլգայի խօսքով, մարգահամերգային համալիրում դատարկութիւն էր, շատ քիչ իրանցիներ կային՝ ի տարբերություն նախորդ տարիների:

Իսկ Էկոնոմիկայի նախարարութեան զբօսաշրջութեան վարչութեան պետ Մեխակ Ապրեսեանը NEWS.am-ի թղթակցից հետ զրոյցում նշեց, որ իրանցիների այցի մասին համակարգւած պաշտօնական տւեալները պարզ կը լինեն Ապրիլի վերջին, երբ բոլոր ատեաններից հաւաքի տեղեկատուութիւնը: Նրա խօսքով՝ Նովրուզի հետ կապւած իրանցիները Հայաստան են գալիս Մարտի 1-30-ն ընկած ժամանակահատուածում: Եթէ 2010թ այս ժամանակահատուածում Հայաստան է այցելել 21 հազար իրանցի, ապա նախորդ տարի՝ 25 հազար, այս տարի եւս նրանք ակնկալում են, որ կը պահպանեն աճի տեմպերը, եթէ իհարկէ չլինեն օբիեկտիւ խոչընդոտներ: Իսկ որպէս օբիեկտիւ խոչընդոտ, Մեխակ Ապրեսեանի խօսքով, կարող է հանդիսանալ տնտեսական խնդիրը, փոխարժեքի բարձրացումը եւ այլն:

Նրա խօսքով՝ զբօսաշրջիկը Հայաստան մէկ այցելութեան ժամանակ ծախսում է միջինը 1000 դոլար՝ կախւած իհարկէ այստեղ մնալու ժամանակահատուածից, պայմաններից եւ այլն: Մտավախութեանը, թէ մեր հարեւան երկրները կարող են Հայաստանից «խլել» իրանցի զբօսաշրջիկներին, Ջբօսաշրջութեան վարչութեան պետն արձագանքեց, որ մենք ամէն դէպքում պետք է պատրաստ լինենք մրցակցութեանը եւ լինենք մրցունակ:

NEWS.am
Մարտ 25, 2012

«ՊՏՈՅՏ ՄԸ» ՄԵՂՐԻԻ ԱՆՃԱԿԵՏԻ ԵՐԿՈՒ ԿՈՂՄԵՐՈՒՄ

Տիգրան Դալբեան

Մեղրիի սահմանային անցակետից դէպի Իրանի Իսլամական Հանրապետութիւն տանող ճանապարհը վերջին անգամ անցել են Սբ. Ծննդեան տօների օրերին: Անցակետի երկու կողմում էլ լաւ հիմքերի վրայ են դրւած մաքսային եւ անցագրային ստուգման աշխատանքները: Կան մասնակի թերութիւններ, որոնք կարելի է ընթացքում վերացնել եւ սահմանը հատող հարեւան երկրների քաղաքացիների եւ միւս տուրիստների ճամփորդութիւնն առաւել հաճելի դարձնել: Բերեն մի քանի օրինակներ.

Սահմանային կետի իրանական հատւածում փակցւած է երեւանում Իրանի դեսպանութեան ուղեցոյց-յայտարարութիւ-

նը, որն իր երկրի քաղաքացիներին բացատրում է Հայաստան ճամփորդելու մի շարք կանոններ՝ արտարժոյթի փոխանակում, վիզայի երկարաձգում, ատոմեքենայի ապահովագրում, հիւրանոցի կամ բնակարանի ամրագրում, տրանսպորտ, կարեւոր փաստաթղթերի ստորագրում եւ փոխանակում եւ դեսպանութեան շուրջօրեայ օգնութեան հեռախօսահամարներ: Աւաղ նոյնը ես չտեսայ մեր կողմում:

Իրանական կողմում կառուցւած է մեծ սպասարահ, դրւած են նստարաններ, հեռուստացոյց, գործում է բուֆետ եւ անգամ վարդակների սեղանիկ է նախատեսւած ճամբորդների բջջային հեռախօսների լիցքաւորման համար:

Տասնեակ պաստառներով բարի գալուստ է ասւում Իրան մտնող հիւրերին: Հայկական կողմում դեռ յաղթահարւած չեն խորհրդային շրջանի կարծրատիպերը, բացակայում են սպասարկման յիշւած պայմանները. չեն պակասում նաեւ անցակետում աշխատող զանազան պաշտօնեաները, որոնք շրջանցում են «Չծխել» ցուցանակը:

Անցակետի երկու կողմում շօշափելի են Ռուսաստանի եւ Իրանի պետութիւնների եւ նրանց ատրիբուտների ներկայութիւնը՝ պետական դրօշ, ղեկավարների լուսանկարներ եւ այլն: Հայ ոստիկաններն իմ խնդրանքին ի պատասխան շատ փորձեցին կէսգիշերայ այդ մթութեան մէջ

ԱՍՏՂԻԿ ԲԱԲԱՅԵԱՆԸ ՊԱՀԱՆՋՈՒՄ Է ՌՈՒԲԻԿ ՍԱՐՂԱՐԵԱՆԻՆ ԶՐԿԵԼ ՊԱՏՉԱՄԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՆՂԱՏԻՑ. ԻՆՉՈՐԻ

Մ.Ս.

Քանի որ Դոկտ.Ռուբիկ Սարղարեանը, խնդրոյ առարկայ յօդածը իր կայքում՝ «Համայնք»-ում, ստորագրել է որպէս Պատգամաւորական ժողովի անդամ, այս պատճառով էլ Աստղիկ Բաբայեանը մի նամակով դիմել է ՊԺ, եւ նրա պատգամաւորութիւնից զրկելու պահանջը ներկայացրել: Պատգամաւորական ժողովը հարցը համարել է անձնական, եւ մերժել է կարծիք տալ այդ մասին: Իհարկէ հարցը չի վերաբերում պատգամաւորական ժողովին, բայց այն նաեւ չի կարելի համարել ամբողջովին անձնական: Խն-

դիրը հետեւեալն է. Ա. Բաբայեանը ցանկացել է «Արաքս» շաբաթաթերթին մօտ (կամ այդ շաբաթաթերթի կազմի անդամներ) Ալֆրեդ Բաղդասարեանին եւ ժողգէ Ամիրեանին ներառել Բարեգործական միութեան վարչութեան կազմի մէջ: Դա չի հերքել Ա. Բաբայեանը «Հայելի» կայքի հարցերին տուած իր պատասխաններում: Ռ. Սարղարեանը հակազդել է այդ միտումին: Դա, երեւի, գալիս է Սարղարեանի եւ «Արաքս»-ի միջեւ գոյութիւն ունեցող անձնական եւ քաղաքական տարածայնութիւններից: Նա ասում է, որ դա արել է Բարեգործականի մի խումբ երիտասարդ անդամների պահանջով: Նոյն «Հայելի» կայքում հրատարակուած հարցազրոյցում, Բաբայեանը չի հերքել նաեւ նման դժգոհ երիտասարդների խմբաւորման գոյութիւնը միութիւնում: Խնդիրն անկասկած ունի իր քաղաքական արմատները, սակայն ցաւալին Սարղարեանի գրութեանը տրուած պատասխանի ոճն է: Ես՝ որպէս բանից անտեղեակ, հասարակ ընթերցող, մշուած պատասխան յօդածը կարդալով, չկարողացայ որեւէ կարծիք կազմել եղելու-

թեան եւ ասուած խօսքերի ճիշտ ու սխալի մասին: Տրամաբանականը այն կը լինէր, որ ՏԿՆ. Բաբայեանը իր պատասխան-նամակում պարզաբանէր Սարղարեանի կողմից առաջ քաշուած հարցերը, այն ինչ, դրա փոխարէն՝ նա, այսպէս ասած, հակայարձակման է դիմել եւ զբաղել՝ Սարղարեանի քաղաքական եւ անձնական անցեալի դէպքերով, որոնք տուեալ հարցին ոչ մի կապ չունեն եւ կատարուած յաւակնութիւնները չեն հերքում:

մաքսատան շէնքի տանիքի վրայի հայկական եռագոյնն ինձ ցոյց տալ, իսկ շէնքի ներսում միայն Ռուսաստանի դրօշն էր եւ այդ երկրի նախագահի լուսանկարը: Անհասկանալի պատճառներով հայկական եւ պարսկական կողմի սահմանային անցակէտերում չի թոյլատրուում լուսանկարել: Դա մեկնաբանուում է պետական գաղտնիք չբացայայտելու անհրաժեշտութեամբ: Լուսանկա-

րելն ինձ համար ընդամենը պէտք էր ընթերցողին ներկայացնէի Իրանի սահմանապահ զօրքի այն սպային, որը խախտելով գինուրական օրէնքը համազգեստի հետ չստիկ է հագել եւ կամ ռուսական սահմանապահ զօրքի այն սպային, որն իր ալարկոտութեամբ անտեղի հերթ է գոյացրել եւ նրա գլխավերեւի ժամացոյցն էլ վաղուց է, որ դադարել է աշխատելուց: Վստահ եմ, որ լուսան-

կարը երկու կողմին էլ զգաստութեան կը հրաւիրէր եւ կօզմէր սահմանային անցակէտերի աշխատանքի բարելաւմանը:

Աղբիւր՝ «Առաւօտ» օրաթերթի կայք

ՀԱՄԱՅՆՔԸ՝ ՆՈՐ ՏԱՐՈՒՑ ՆՈՎՐՈՒՉ

ԲԻԶՆԻ ՔՆՆԱՐԿՈՒՄ 2 ՄԻԼԻԱՐԴ ԹՈՒՄԱՆ ԲԱՃ

Մարտի 6-ին Թեհրանի հայոց թեմի պատգամաւորական ժողովում տարեկան նախահաշի ըննարկումներ տեղի ունեցան, եւ ժողովը համարեա միաձայնութեամբ վաւերացրեց թեմական խորհրդի կողմից ներկայացուած 55 միլիարդ ռիալանոց բիւջէն: Յառաջիկայ իրանական տարւան, թեմական խորհուրդը ընթացիկ ծախսերը հոգալու համար կարիք ունի 5.5 միլիարդ թումանի, իսկ նրա եկամուտները նախատեսուում են 3.3 միլիարդ թումանի շուրջ: Դա ցոյց է տալիս 2.2 միլիարդ թումանի, այսինքն՝ մօտ 40 տոկոսանոց բաց, որն օրէնքով պիտի հայթայթի ազգային կալւածների վաճառումից գոյացած գումարով: Իհարկէ, կան տեսակետներ այն մասին, որ այս բացը իրական չէ, եւ իրական բացը սրանից աւելի պակաս է: Հաւանական է, բայց այն մասին թէ կայ այդպիսի բաց, ոչ ոք չի կասկածում: Համայնքի բիւջէի այսպիսի պատկերը, որն արդէն տարիներ է, ինչ կրկնուում է, վկայում է այն մասին, որ համայնքը, այսպէս ասած, գրպանից է ուտում, իր ընթացիկ ծախսերը դրամազլխից է ապահովում: Իսկ սա բնականաբար տանում է դէպի սնանկութիւն: Ձարմանալին այն է, որ թեմական խորհուրդը այսպիսի նախահաշիւ է ներկայացրել, մինչդեռ խորհրդի ատենապետ Էդարդ Բաբախանեանի ելոյթներից ու մեզ տուած հարցազրոյցից կարելի է այնպէս հասկանալ, որ նա լաւ գիտակցում է դրութիւնը եւ շեշտը դնում է խնայողութիւնների անհրաժեշտութեան

վրայ: Ի՞նչն է պատճառը, որ կրկին այսպիսի մեծ բացով նախահաշիւ է ներկայացւում եւ առաւել եւս՝ վաւերացւում համարեա միաձայնութեամբ:

Բիւջէի քննարկումների ժամանակ, հարց առաջացաւ, մի շարք անորոշ ծախսերի, օրինակ «զանազան ծախսեր» գլխի տակ յատկացւած գումարների մասին: Յատկանշական էին պատգամաւոր ժողովի Մեքարեանի խօսքերը. նա ասաց, թէ բոլորս էլ գիտենք, որ այդ գումարի մի մասը յատկացւում է հայ դատին, եւ զարմանք յայտնեց, թէ ինչո՞ւ է ժողովը վախենում դա պարզ ասել:

Իրօք այդպէս է: Սակայն պարզ է նաեւ, որ Հայ Դատը մի գաղափար է, եւ գաղափարին փող չի լինի տալ, փողը պիտի տալ այդ գաղափարը կրող կազմակերպութեանը: Ուստի պէտք է դա էլ պարզ ասել, թէ ում է տրուում այդ գումարը: Դաշնակցութեան: Հոսկի՞ն: Այս հարցերի մասին է, որ բիւջէն պիտի աւելի թափանցիկ դառնայ: Ոչ դաշնակցական թելի մտահոգութիւններից մէկը միշտ այն է եղել, որ տարբեր ձեւերով ազգային բիւջէն տրամադրուում է մի կուսակցութեան:

**Ի՞ՆՉ Է «ՊԱՐԶ ՄԵԾԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆ»-Ը
Ի՞ՆՉ ԱՆՊԱՏԵՆՈՒԹԻՒՆ ԿԱՅ ՍՐԲԱԶԱՆԻ ՈՒՃԻԿԸ
ՆԱԽԱՆԱՇԻՈՒՄ ՅՍՏԱԿ ՆՇԵԼՈՒ ՄԵՉ**

Ձարմանալի էր, որ լուրջ բանակցութիւններ տեղի ունեցան այն մասին, թէ ինչ է նշանակում պարզ մեծամասնութիւնը: Հարցը սկսեց այնտեղից, որ այս տարւայ բիւջէում յստակ գումար է նշած թեմակալ առաջնորդի համար: Դա, երեւի, մէկի ուշադրութիւնն էլ չէր գրաւի, եթէ պատգամաւոր Հայկազ Շիրաւնեանը հարց չբարձրացներ, որ դա անպատեհ

է, եւ չառաջարկէր, որ այդ գլուխը հանւի եւ նշած գումարը՝ սրբազանի եւ իր օգնականի կեցութեան ծախսի հետ միասին, ներառւի թեմակալ առաջնորդին վերաբերող մի ընդհանուր գլխի տակ: Առաջարկը քւէարկութեան դուրս եւ ձեռք չբերեց ներկաների պարզ մեծամասնութեան ձայնը: Ուրեմն նախահաշիւը մնաց այնպէս, ինչպէս որ կար:

Ընդմիջումից յետոյ, դիւանի կողմից հարց արժարձեց, որ երեւի սխալութիւն է եղել քւէարկման ձեւի մէջ: Առաջարկուում էր, որ նախ հանւի ձեռնպահների թիւը ընդհանուր ներկաների թւից եւ յետոյ՝ որ տարբերակի կողմնակիցների թիւը աւելի բարձր է, այն էլ կիրառւի: Հարցը նրանումն էր, որ այդ դէպքում աւելի մեծ թւով քւէարկողներ կողմ էին, որ սրբազանի ռոճիկի գումարը չնշւի նախահաշւում: Այստեղ էր, որ բանակցութիւններ սկսեցին այն մասին, թէ՛ ի՞նչ է պարզ մեծամասնութիւնը: Քանի որ ժողովը չէր կարողանում եզրակացութեան գալ, որ ինչ է նշանակում պարզ մեծամասնութիւնը, երկրի խորհրդարանում իրանահայութեան պատգամաւոր Գեորգ Վարդանի առաջարկով, որոշեց, մէկ անգամ եւս հարցը քւէարկութեան դնել: Այդպէս էլ արւեց եւ այս անգամ վաւերացեց Հայկազ Շիրաւնեանի առաջարկը եւ այս անգամ վաւերացեց: Այսպիսով նախահաշւից հանւեց սրբազան հօր ռոճիկի յստակ գումարը եւ այն ներառեց մի ընդհանուր գլխի տակ:

Իրօք, զարմանալի առաջարկ, բանավեճ եւ որոշում էր: Նախ՝ ի՞նչ անպատեհութիւն ունի սրբազան հօր ռոճիկի յստակ գումարի նշումը բիւջէում: Երկրորդ՝ յամենայն դէպս գումարը կայ, միայն կեցութեան ծախսերի հետ մէկտեղ: Երրորդ՝ ամենազարմանալին այն էր, որ որոշումից դժգոհ անձինք, ինչպէ՞ս են

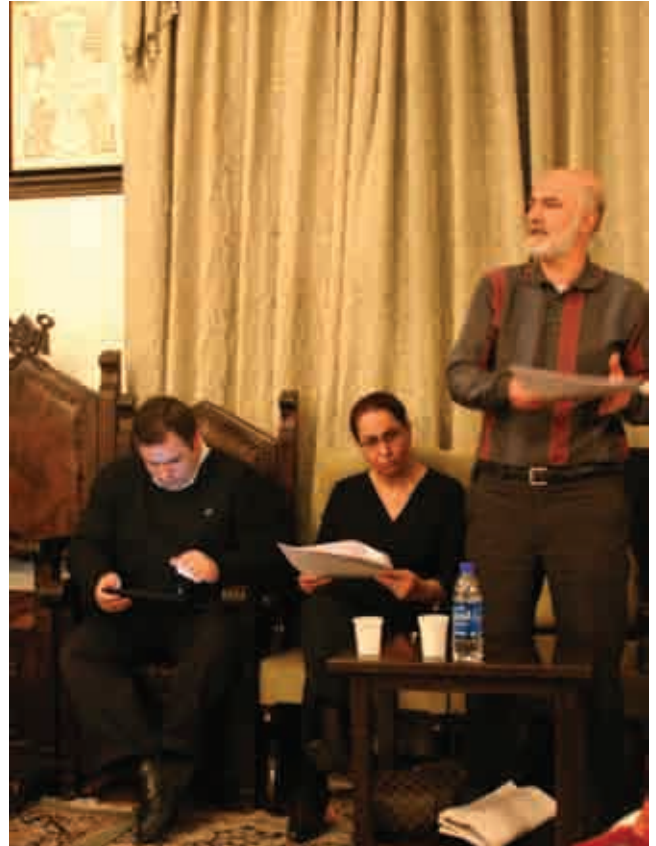

հարցականի տակ տանում այնպիսի պարզ տերմինի իմաստը, ինչպիսին է՝ «պարզ մեծամասնություն»-ը: Ով չգիտի, որ պարզ մեծամասնություն նշանակում է՝ ներկաների թի կեսը գումարած մէկ ձայն:

**ՈՒՍՈՒՅՈՒՅՆԵՐԻ ԵՒ ՊԱՇՏՈՆԵԱՆԵՐԻ ՀԱՇՎՓԱԿԻ
ՀԱՐՅՈՒ
ՄԻԱՅՆ ՓՈՒՆԶԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԵԱՄԲ ԵՆ
ԿԱՏԱՐԻԵԼՈՒ ՀԱՇՎՓԱԿՈՒՄՆԵՐԸ**

Ընդմիջումից յետոյ, գիշերայ ժամը 10-ին, ժողովն սկսեց իր քննարկումները մի կարեւոր հարցի շուրջ: Թեմական խորհուրդը առաջարկել էր, Ջոմհուրի պողոտայում մի կալւածի վաճառման գումարի այն 50 տոկոսը, որ օրէնքով պիտի յատկացւէր նոր կալւածի

գնմանը, յատկացի 105 ուսուցիչների հաշվեկալմանն անհրաժեշտ 800 միլիոն թուման ծախսերին: Նշենք, որ վերոյիշեալ կալւածի վաճառումը արդէն վաւերացւել էր ՊԺ-ի կողմից. հարցը վերաբերում էր նրան, որ ըստ ՊԺ-ում վաւերացած օրէնքի, որեւէ

ՊԱՏՊԱՄԱԻՐ ԷՄԻՆ ՄԱՅԱԿԱՆԵՆ.

ՄԵՆՔ ՄԵՐ ՀԱՐՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԾԱԽՍԵԼՈՎ ԵՆՔ ԱՌԱՋ ԳՆՈՒՄ

Ես ուզում եմ անդրադառնալ թե՛ մական խորհրդի այն տրամաբանությունը, որի պատճառով այս քայլին է ուզում գնալ (հաշվեփակ կատարել պաշտօնեաների եւ ուսուցիչների հետ) եւ մէկ ընդմիջտ այս հարցը փակել: Եթէ թոյլ տաք այդ դիտանկիւնից նայել խնդրին:

Սրանից 4 տարի առաջ նախահաշիւը քննարկելուց, թե՛ մական խորհուրդը այդ շրջանի բացը ներկայացրեց 300 միլիոն թուման. դա 5-6 տարւայ ընթացքում հասել է 2 միլիարդ 400 միլիոն թումանի: Ես հակառակ եմ այն մտքին, որ մենք պէտք է մտահոգւենք, որ մեզ սնանկացման վտանգն է սպառնում, այսինքն մենք մեր հարստութիւնները ծախսելով ենք առաջ գնում:

Իմ ամենամեծ մտահոգութիւնն այն է, որ 5 կամ 10 տարի յետոյ էլ բոլորովին զուճար գոյութիւն չունենայ, որ յետոյ սիրելի ուսուցիչները մտածեն թէ մեծ զուճար են ստանալու: Այսօր ուսուցիչները

աշխատանքի ապահովութեան մասին են մտածում, եւ գնահատելի է, որ իրենց ծայնն այսպիսով կարողանում են հասցնել Պատգամաւորական ժողով: Բայց ո՞վ պէտք է ազգային իշխանութեան տնտեսական անվտանգութեան մասին մտածի, եթէ ոչ ազգային գերագոյն ատեանը՝ Պատգամաւորական ժողովը:

Ես գնահատում եմ թե՛ մական խորհրդին, որ իր շրջանից աւելի հեռուն է նայում, այսինքն՝ նայում է 10 տարի յետոյ ինչ է լինելու մեր վիճակը եւ ինչ-որ քայլեր է ձեռնարկում:

Փորձենք մի քիչ իրար աւելի լաւ հասկանալ: Միակողմանի չդատենք, երկու կողմերի մասին էլ մտածենք: Ես վստահ եմ բոլոր պատգամաւորները մտահոգ են ուսուցիչների համար, եւ ես էլ երկրորդում եմ նրանց, որ չպէտք է որել կտրուկ գործողութեամբ կամ բիրտ միջոցներով անախորժութիւն առաջացնել այս գործում: Թողէք ճանապարհներ գտնենք, խրախուսանք միջոցներ կիրառենք: Առաջարկութիւն կար նոյնիսկ թե՛ մական խորհրդի ձեռքը զուճարի հարցով աւելի բաց թողնենք, աւելի բարձր բիւջէ յատկացնենք այդ աշխատանքը կատարելու համար, բայց հասկանանք նաեւ ընդհանրական շահերը, այսինքն՝ ազգային տնտեսական շահերը նկատի ու-

նենեալով այս հարցը քննարկենք:

Ես այս կապակցութեամբ այսինքն մեր տնտեսական ընդհանուր ընթացքի մասին մի առաջարկութիւն ունեմ, որը միայն ուսուցիչների խնդրին չի վերաբերում:

Ես առաջարկում եմ ներկայ թե՛ մական խորհրդին, որ մեր համայնքի տնտեսական գործի համար իրաւիրենք գործարար մարդկանց: 5-6 տարի առաջ այս առաջարկութիւնը չընդառաջւեց այն տրամաբանութեամբ, որ մեր տնտեսական ազգային իշխանութեան հաշիւները այնպէս չեն, որ լինի բացել բոլորի համար: Բայց ներկա Պատգամաւորականում արդէն դա բաց է եւ մանուկի ներկայացուցիչներն այստեղ են: Նոր մտքեր ու նոր դէքեր են հարկաւոր այս գործի համար: Եթէ պէտք է նախքան այն, որ յանձնախումբ կեանքի կոչւի, մի սեմինարանման փորձ կատարւի եւ համայնքի բոլոր գործարար մարդիկ հաւաքւեն, մոբիլիզացւած մի շարժում կազմակերպւի: Ստեղծենք այն ենթակառոյցը, որը կարողանայ ինչ-որ եզրակացութեան յանգել եւ մեր ազգային տնտեսութեան կառոյցը փոխել:

կալւածի վաճառման դէպքում, դրա 50 տոկոսը պիտի յատկացւի նոր կալւածի գնմանը: Թե՛ մական խորհրդի առաջարկն այն մասին էր, որ ուսուցիչների եւ պաշտօնեաների հաշվեփակի համար անհրաժեշտ զուճարը հայթայթելու համար, ՊԺ-ն բացառաբար խախտի այդ օրէնքը: Թե՛ մական խորհրդի առաջարկն այդ էր, բայց պատգամաւորներին աւելի շատ հետաքրքրում էր նախ՝ հէնց հաշվեփակի բացասական հետեւանքները մեր համայնքային կեանքում, եւ այն որ ի՞նչ կարիք կայ այս պահին, բոլոր ուսուցիչների եւ պաշտօնեաների հետ մէկտեղ հաշվեփակում կատարել:

Վիճակի պարզ պատկերը հետեւեալն է: Հայկական դպրոցների 85 ուսուցիչներ եւ առաջնորդարանի 20 պաշտօնեաներ պաշտօնական համաձայնագրով (դարարդադէ ռասմի) եւ պետական ապահովագրմամբ վարձուած լինելով, թոշակի անցնելու պահին պիտի առաջնորդարանը վճարի նրանց *Սանաւաթը* կամ փոխհատուցումը (տարեկան մէկ ամիս ռոճիկ): Թե՛ մական խորհուրդը որոշել է ապագայի ֆինանսական բեռը թեթեւացնելու համար, այդ 105 հոգու հետ, գալիք տարւայ ընթացքում (իրանական 1391-ի խորհրդին) հաշվեփակում կատարել, որից յետոյ նրանք տարեկան պայմանագրով կաշխատեն: Դա նշանա-

կում է, որ ամեն տարի պետք է նրանց աշխատանքի պայմանագիրը նորոգելի եւ նրանց կրկին չվարձակալելու պարագային (ինչը հաւանական է թւում, նկատի առնելով համայնքի քանակի նւազումը) այլեւս առաջնորդարանը նրանց բան չպիտի վճարի: Սա, բնականաբար, աշխատանքային անապահովութիւն է ստեղծում այդ մարդկանց համար: Պատգամաւոր-

ները, հասկանալով թեմական խորհրդի մտահոգութիւնները, սակայն մեծամասնաբար դէմ էին հարցը մէկտեղ լուծելուն եւ մտածում էին դա մեծ դժգոհութիւն կառաջացնի ուսուցիչների մէջ եւ կը խախտի համայնքի անդորրը: Ժողովի վերջում որոշեց հաշվեփակումը կատարել հանգրուանային՝ ոչ մէկտեղ, այլ՝ փուլ առ փուլ, եւ ինչը կարելոր է՝ փոխհամաձայ-

Եթէ հարցին նայենք գործատիրոջ ակնոցից, այո՛, դա շատ ճիշտ որոշում է նիւթական առումով, իսկ եթէ նայենք պաշտօնեայի ակնոցով, դա լաւ չէ, որովհետեւ արդէն երկար ժամանակ է, որ շուկաների պատճառով խնդիրներ են առաջացել մեր ուսուցիչների եւ պաշտօնեաների մօտ, եւ նրանք իրենց զգում են անարգած եւ անտեսած: Մենք քանի որ մեր առօրեան անցնում է դպրոցում, դրանք լաւ տեսնում ենք ու լսում:

Եթէ խօսենք համայնքի, մեր ժողովրդի շահերի առումով, թեմական խորհրդի որոշումը ճիշտ քայլ է: Բայց Մենք գիտենք, որ երբ փորձել ենք մի բան կատարել շատ շտապ, արագ ու միանգամից, միշտ կանգնել ենք ժողովրդի դժգոհութեան ու խնդիրների դիմաց: Փորձը կայ, արել եւ տեսել ենք, ու չի թւում կարիք լինի կրկնելու:

Ես հաւատացած եմ, որ ուսուցիչներին պիտի հանգիստ թողնել: Ուսուցիչը պիտի հանգիստ աշխատի, մենք դպրոցում եթէ որեւիցէ ուսուցչուհու պէտք է նկատողութիւն անենք, հաւատացէք, որ դա թողնում ենք տուն գնալու պահին, ոչ դասամիջոցին, ոչ էլ օրւայ սկիզբը, որ այդ

ՊԱՏՊԱՄԱՌ ԸՆԷ ԱԷՏԵՆ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԻՆ ՊԻՏԻ ՀԱՆՔԻՍ ԹՈՂՆԵԼ

ուսուցիչը պէտք է մտնի դասարան: Հաւատացէք դա ազդեցիկ է: Եթէ ուսուցիչը անհանգիստ է մտնում դասարան, միզուցէ աշխատի, բայց այն չի անելու, որ պէտք է անի: Եթէ խօսում ենք դպրոցների որակ բարձրացնելու մասին, էլ ինչո՞ւ ենք խանգարում սիրելի ուսուցչին:

Ես տեսնում եմ այս ամէն ինչը մօտիկից: Հաւատացած չեմ, որ այն ուսուցիչը որ պայմանագրային է, անելի լաւ կաշխատի, որպէսզի յաջորդ տարի էլ իր պայմանագիրը կնքւի, ո՛չ, այն մարդը, ինչ սիրում է իր աշխատանքը, այն մարդը, եթէ հանդարտ միջավայրում է աշխատում, սիրում է իր գործը ու լաւ է աշխատում:

Մեր ուսուցիչները ինձ որպէս պատգամաւոր դիմեցին ու զեկոյց ներկայացրին, որ թող Թեմական խորհուրդը կիսի մեզ հետ իր խնդիրները, մենք պատրաստ ենք մեր երեք ամսւայ ռոճիկը նւիրել ազգային իշխանութեանը, բայց մեզ չնւաստացնեն: Դա այն զգացումն է, ինչ նրանց մէջ կայ: Մենք դա տեսնում ենք, լսում ենք:

Ես կարծում եմ, որ այն ինչ որ տրամաբանօրէն պիտի կատարւի, թող կատարւի, բայց եկէք ձեւեր ու ելքեր գտնենք, որպէսզի ճիշտ ձեւով կատարւի:

Մենք ընդհանրապէս խօսում ենք ու ասում, որ չթողնենք ժողովուրդը գնայ, ինչպէ՞ս արտագաղթի առաջն առնել: Սա էլ հէնց նոյն խնդիրներից մէկն է, ուսուցիչն ամենաքիչ վարձով է աշխատում, բայց սիրում է իր աշխատանքը, ես ինձ եմ օրինակ բերում, թէ կարող եմ գնալ ու ուրիշ տեղ բարձր ռոճիկով աշխատել, բայց գիտեմ, որ չեմ կարող, որովհետեւ փոխարէն մտածեմ

իմ բանկային հաշիւներն անւազնելու՝ մտածում եմ իմ հոգիս բաւարարելու մասին, եւ գիտեմ, որ իմ գործակիցներս էլ այդպիսին են, որովհետեւ եթէ մտածէին նիւթականի մասին չէին մնայ այս պայմաններում:

Հիմնականում մենք միշտ ասում ենք դպրոցները սուբսիդաւորել: Ինչո՞ւ ենք դա անում: Ինչո՞ւ չենք մտածում՝ կարելի է թոշակները այնքան բարձրացնել, յետոյ էլ ասել, որ դէ լաւ, ով կարող է գալ հայկական դպրոց, ով էլ չէ՛ գնայ պարսկական. բայց մենք դա չենք անում, մենք մտահոգ ենք, որ պարսկական դպրոցից յետ վերադարձնենք մեր աշակերտին, ուրեմն եթէ սուբսիդաւորում ենք դպրոցները, ուրեմն պիտի ուսուցիչներին էլ սուբսիդաւորենք: Ուսուցչի ձեռքում է մեծամուծում ու դաստիարակւում մեր ապագայ սերունդը, մեր համայնքը:

Իսկ մի ուրիշ հարց, այն ուսուցիչը, որ պայմանագրային ձեւով չհամոզւի, ի՞նչ ենք անելու: Ասելու ենք թող, գնայ: Բնականաբար ուսուցիչը կը գանգատւի ու մենք այդպիսին չենք ուզում:

Միւս հարցը այն է, որ չկորցնենք ժողովրդի վստահութիւնը, որ ամենակարեւորն է: Այս օրերին, դպրոցներում խօսւում է թէ՛ Թեմական խորհուրդը կտրեց մեր *բիւճէյէ թաքմիլին* (լրացուցիչ ապահովագրութիւն), մեր բուժարանի քարտերն էլ յետ է վերցրել, հիմա էլ հերթը մեր աշխատավարձերին ու պայմանագրերին է հասել: Ես ինձ Թեմական խորհրդից չեմ առանձնացնում, այս հարցը ինձ էլ է վերաբերում, եւ բոլորս այստեղ հաւաքւել ենք այդ հարցի համար լուծում գտնելու: Ուրեմն եկէք լաւ մտածենք եւ մեր ժողովրդի վստահութիւնը չկորցնենք:

նութեամբ: Դա նշանակում է, որ եթէ տւեալ պաշտօնեան կամ ուսուցիչը համաձայն չէ հաշլեփակում անել, ոչ ոք նրան չի պարտադրելու: Նկատի ունենալով խնդրի կարեւորութիւնը, առանձին ներկայացնում ենք ժողովում հնչած կարծիքներից որոշ հաստատումներ:

ՄԵԶԼԻՍԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ՀԱՅ ԹԵԿՆԱԾՈՒՆԵՐԸ՝ ՈՒՍՁԻՆ ԴՎ ՀՊՐՏԱՆԱՆՈՒ ԱՌԻՐ Է

Մարտի 2-ին տեղի ունեցաւ երկրի խորհրդարանական ընտրութիւնները: Ընտրութիւնների արդիւնքում իրանահայութեան թեկնածուներից մէկը՝ Սպահանի թեկնածու եւ ներկայի պատգամաւորը՝ Ռոբերտ Բեգլարեանը ձեռք բերեց քւէների 100 տոկոսը, այս առումով գրաւելով առաջին տեղը երկրի մասշտաբով, իսկ միւսը՝ Կարէն Խանլարեանը Թեհրանից գրաւեց երկրորդ տեղը, քւէների 92-տոկոսով: Դա իհարկէ մրցակցի բացարձակ բացակայութեան հե-

թէ այս նոյն կուսակցութիւնը հայրենիքում կը հանդուրժ՞ր նմանօրինակ ընտրութիւններ, որտեղ այլախոհեր չլինեն եւ ընտրութիւններին մասնակցելու յայտ ներկայացնեն միայն մի կուսակցութեան յարող թեկնածուներ»: Բայց կարելի է հարցնել նաեւ, որ ի՞նչն էր արգելում իրանահայ համայնքի ոչ դաշնակցական թեւին իր թեկնածուները առաջադրելու՝ ինչպէս հարցնում է նոյն յօդուածի տակը մեկնաբանութիւն գրողներից մէկը. «Ո՞վ է խանգարել միւս թեւին իր նախաընտրած թեկնածուին առաջադրելու համար»: Բնական է, որ դաշնակցականները պարտականութիւն չունեն միւս թեւի համար էլ թեկնածու առաջադրել եւ քարոզարշաւ տանել, սակայն կարելի է հարց տալ թէ ի՞նչն է պատճառը, որ այսպէս կոչուած ընդդիմադիր թեւը ընդհանրապէս հրաժարել է թեկնածու ունենալ: Այս հարցի պատասխանը պիտի որոնել երկար տարիների ընթացքում միապետական իշխանութիւն ստեղծելու ուղղութեամբ տարած գործունէութեամբ, որի ընթացքում իշխող կուսակցութիւնը ամէն գնով, ամէն օրինական եւ ոչ-օրինական միջոցներով փորձել է խեղդել ընդդիմադիր ցանկացած ձայն: Եւ ահա արդիւնքը: Ահա յաջողութիւնը: Միակ իշխանութիւնը եւ միակ պատասխանատուն: Սակայն համայնքի ոչ դաշնակցական թեւի անգործութեան մեղքը, երեւի, ճիշտ չի լինի ամբողջութեամբ բարձել դաշնակցութեան իրականացրած երկարատեւ քաղաքականութեան գլխին, ինչպէս ասել է վերը մէջ բերուած մեկնաբանութիւնում երբ «... Էս կողմի ուժերը թեկնածու չեն առաջադրում եւ պատասխան եւ, իրար միս են ուտում, չեն կարողանում փոխհամաձայնութեան գալ ...», անհնարին է մի-

տւեանքն է, եւ չեն կարծում շատ էլ հպարտանալու առիթ լինի: Ընդհանրապէս 80-ից աւելի քւէների շահումը վկայում է միապետական իշխանութեան գոյութեան մասին, ինչպէս եւ գրել է Ռուբիկ Մինասեանը «Իրանահայեր» կայքում. «... մենատիրութեամբ վարակած կառոյցների համար նման միջավայրում աշխատելը երազանք է, սակայն անհասկանալի է դառնում նոյն կուսակցութեան դեմոկրատական կամ ընկերվարական գաղափարներին յարելու յայտարարութիւնը Հայաստանում եւ սփիւռքի որոշ համայնքներում: Մի-

ասնական թեկնածու ներկայացնել: Հայ Բարեգործական Ընդհ. Միութեան նախագահ՝ Աստղիկ Բաբայեանի եւ «Համայնք» կայքի վարիչ ու ՊԺ-ի անդամ՝ Ռուբիկ Սարգարեանի միջեւ տեղի ունեցած վեճը, դրա մի նմուշը կարելի է համարել: (Այս մասին՝ նոյն համարի էջ 3-ում)

ԱԻՃԵՆՆԱՅԻ ՄԱՍԻՆ ՀԱՅԵՐԷՆՈՎ ԳԻՐԶ ԱԻՃԵՆՆԱՆ ԵՒ ՀԱՅ ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ա. Հահուկարեան

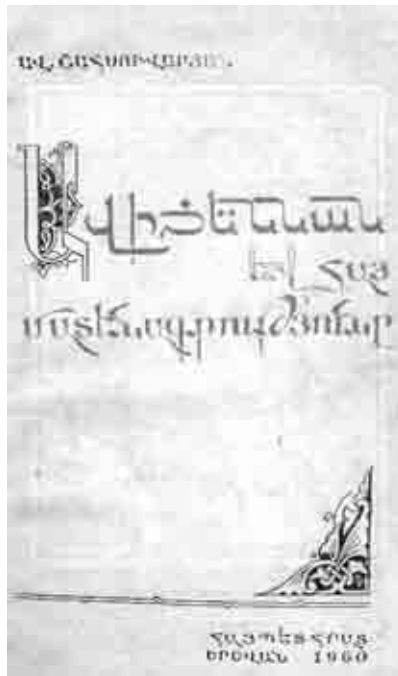
(հատուած գրքից)

«ՍԱԼԱՄԱՆ ԵՒ ԷՔՍԱԼ» ՎԻՊԱԿԸ

Աւիցեննայի այս վիպակը եւս գրուած է արաբերէն: Սրա ձեռագիր օրինակը պահպանուում է Ուզբեկական Գիտութիւնների ակադեմիայի ձեռագրերի ֆոնդում գրանցուած 2385 համարի տակ: Վիպակի մանրամասն վերնագիրը հետեւեալն է. «Խուրթաթ-ութ-Ռասլիեա մին քալամ-իշ-Շայխ-իլ Ռաիս վա Ֆիխա թըսաթու Սալման վա էքսալ վա վաթթու Իւսուֆ ալէյի-ս-սալամ» (Մխիթարութեան քարոզ, որ ասել է շէյխուլ-Ռայիսը Սալմանի եւ էքսալի մասին կապուած Իւսուֆ բարի առողջի հետ:)

Աւիցեննայի «Սալաման եւ էքսալ» վիպակը տպագրուել է երկու անգամ. առաջին անգամ՝ 1880 թւականին Ստամբուլում, իսկ երկրորդը՝ Կահիրէում 1908 թւականին: Թէ ի՞նչ ձեռագիր է հիմք ծառայել այդ հրատարակչութիւնների համար, յայտնի չէ: Գիտենք միայն, որ դրանք խիստ դժուար են ճարուում եւ հետեւաբար մեր հետազօտութիւնները կատարում ենք Ուզբեկական Գիտութիւնների ակադեմիայում պահպանուող ձեռագիր օրինակի օգնութեամբ:

«Սալաման եւ էքսալ» վիպակը, որպէս միջնադարեան գրականութեան արժէքաւոր գործ, արժանացել է մի շարք նշանաւոր արեւելագետների ուշադրութեան: Ռուս բանասէր Ի. Կուզմինը գտնում է, որ նրա արմատները հեռանում են յունական կլասիկ հնադարի խորքերը: Նրա հաւաստմամբ «Սա վիպակ է թագաւոր Յերմանուսի որդի Յերկէլի մասին, որի համար իմաստուն Ալլիկուլը

հրաշքով ժառանգ է ստեղծում մանրագործի արմատներից»:

Նոյն այս կարծիքը բերում է նաեւ արեւելագետ Կ. Չայկինը: Նա գրում է «Սա հին յունական նեոպլատոնական մի վիպակ է, ինչ-որ Յերմանուս թագաւորի որդի Յերկէլի մասին, որի համար իմաստուն Ալլիկուլան հրաշքով ժառանգ է ստեղծում մանրագործի արմատներից: Այս վիպակն արաբերէն է թարգմանել սիրիացի Յունայն Իբն-Իսահակը (809-873), իսկ այնուհետեւ այն, նոյն արաբերէնով, փիլիսոփայական տրակտատի է վերածել Իբն-Սիման:

Կարծիք է եղել նաեւ այն մասին, որ Աւիցեննայի «Սալաման եւ էքսալ» վիպակը հանդիսանում է հէնց իր՝ հեղինակի երեւակայութեան արդիւնքը, որին նա միա-

ծուել է Յովսէփ գեղեցիկի մասին Ղորանի պատմութիւնը:

Այս կարծիքները, թէւ ունեն ելակէտային որոշ հիմքեր, բայց ընդհանուր առմամբ թերի են եւ ոչ հիմնաւորուած: Ամէնից առաջ նրանցում բացակայում է գիտակցումն այն բանի, որ յունական Յերմանուս թագաւորի եւ նրա որդի Յերկէլի մասին գրոյցը պատկանում է այսպէս կոչուած «Յերմեսեան գրուածքների» շարքին եւ, հետեւաբար նրա արմատները հեռանում են ոչ միայն յունական կլասիկ հնադարի խորքերը, այն գնում են աւելի հեռուն եւ հասնում հնագոյն քուրմերի երկիր Եգիպտոսը:

«Ինչպէս այժմ պարզուած է -, գրում է ակադ. Յ. Մանանդեանը, հին Եգիպտացիներն իրենց բոլոր կուլտուրական նւաճումները, դրանց թում նաեւ գիրն եւ գրականութիւնը, ենթադրում էին իբրեւ երկնքի շնորհում եւ աստուածների յայտնագործութիւն: Նրանց կարծիքով գրի հնարողը եւ գրականութեան ու գիտութեան հուանաւորողը իրենց իմաստուն Թոթ աստուածն էր: Եկեղեցական հայր Կղեմէս Աղեքսանդրացին (մ.հ. 217), որը շատ լաւ ճանաչում էր Եգիպտոսը եւ ծանօթ էր նրա հին աւանդոյթներին, վկայում է, որ այնտեղ կային 42 «Յերմեսեան երկեր» որոնցից 36-ը պարունակում էին Եգիպտական փիլիսոփայութիւնը, որ սովորում էին քուրմերը»:¹

Պարզուած է նաեւ, որ հետագայում յոյները Եգիպտական Թոթ աստծուն համապատասխան ըն-

դունելով իրենց Յերմես աստծուն, նրան վերագրած երկերը կոչել են «Յերմեսեան», որոնց շարքին պատկանել են նաեւ «տիեզերագիտական, բնախօսական, բժշկական, քերականական եւ այլ երկասիրութիւններ»:²

Յերմեսին վերագրած երկերից շատերը պահպանուել են մեր ձեռքն են հասել ինչպէս յունարէն, այնպէս էլ արաբերէն եւ հայերէն թարգմանութեամբ: Դրանցից հայերէն մեզ հասած ամենահին գործը «Յերմեսայ Եռամեծի առ Ասկղեպիոս Սահմանք»-ն է, որի յունարէն սկզբնագիրը, հաւանաբար, մեզ չի հասել:

Մեզ թւում է, որ «Յերմեսեան գրածքներ»-ի ազդեցութեամբ է գրած նաեւ Աւիցեննայի «Սալաման եւ Էբսալ» վիպակը, որի համառօտ բովանդակութիւնը հետեւեալն է.

Յունաստանի հզօր թագաւորներից մէկը որդի չունենալու պատճառով տրտմութեան մէջ է անցկացնում իր կեանքը, բայց ծերութեան օրերին նրա իմաստունին յաջողում է մանրագորի (թմրախոտի, առնախոտի) արմատներից ժառանգ ստեղծել, որին կոչում են Սալաման: Թագաւորի հրամանով նրա խնամքը յանձնւում է դայակ Էբսալին, որի մօտ նա դառնում է քաջ ասպետ ու զինւոր: Ամէն օր հանդիպելով իրար, Սալամանն ու Էբսալը մտերմանում են եւ, վերջապէս, սիրում միմեանց: Նրանք սկզբում աշխատում են թաքցնել իրենց սէրը, բայց հակառակ դրան, շուտով դա բոլորին է յայտնի դառնում: Թագաւորն ու նրա իմաստունը յանդիմանում են Սալամանին եւ պահանջում, որ նա մոռանայ Էբսալին: Նրանց այդ կշտամբանքներն աւելի խորն են խոցում Սալամանին եւ նա իր սիրուհու հետ փախչում, ապաստան է գտնում հեռաւոր մի կղզու վրայ: Միակ որդուն անսահմանօրէն սիրող հայրը, տեղեկանալով այդ մասին,

ابو علی ابن سینا

իմաստունի միջոցով այնպէս է անում, որ Սալամանը կորցնում է առնականութիւնը եւ վերադառնում տուն: Յայրը նորից յանդիմանում է, պահանջում նրանից թողնել Էբսալին եւ ժառանգել գահը: Սակայն Սալամանը չի համաձայնւում: Յօր յանդիմանութիւնից վիրաւորւած նա գնում է անապատը, վառում է մի մեծ խարոյկ եւ ուզում է Էբսալի հետ այրել նրա վրայ: Սակայն, դիմելով կախարդաքին, թագաւորի իմաստունը այնպէս է անում, որ այրում է միայն Էբսալը, իսկ Սալամանը մնում է անվնաս: Այս դէպքից յետոյ Սալամանի վիճակը աւելի է ծանրանում: Այդ դրութիւնից հանելու համար իմաստունը խորհուրդ է տալիս նրան՝ իրեն լսելու դէպքում գտնել եւ նրան յանձնել Էբսալին: Երիտասարդ ասպետը համաձայնւում է: Այստեղ իմաստունը պատմում է Յովսէփ գեղեցիկի մասին, որի տեսքով կախարդւած Սալամանը մոռանում է Էբսալին եւ համաձայնելով հօր հետ, արժանանում թագաւորական գահին:

Բովանդակութեան այս ամփոփ շարադրանքից կարելի է հետեւութիւն կազմել, որ Աւիցեննան

իր երկը գրել է հեքիաթային գրոյցների ազդեցութեամբ: Բայց իրողութիւնն այդ չէ: Ստեղծագործութեան սկզբնագիրը ցոյց է տալիս, որ հեքիաթայինը ստորադասւում է «Յերմեսեան գրածքներ»-ի գաղափարախօսութեանը, միջոց է հանդիսանում վիպակի փիլիսոփայական միտքը պարզեցնելու համար:

«Յերմեսեան գրածքներ»-ից իմանալով, որ «Աստուծոյ բոլոր ճանաչելի իրերի հայրն է», իսկ «երկինքը հոգու ստեղծողը», որ «մարդ ցանկանալու դէպքում կարող է աստուծանալ», Աւիցեննան իր երկը կառուցել է հէնց այդ իմացութեան վրայ: Դա, նախ՝ ապացուցւում է երկու սիրահարների անունների բացատրութեամբ, որոնք ունեն այլաբանական նշանակութիւն: Սալամանի անուն տակ, որը կազմւած է երկու տարբեր բառերի (սալամաթ=անվնաս, ասման=երկինք) միացութիւնից, հեղինակը ներկայացնում է հոգուն, իսկ Էբսալի (Էբ=յարմար, սալ=մարմին) յարմար մարմինը եւ ապա նրանց փոխադարձ սիրոյ միջոցով դրսեւորում մարմնի եւ հոգու միասնութիւնը:

Բնաւ չպէտք է կարծել, թէ Աւիցեննայի վիպակի հերոսների անունների այս բացատրութիւնը պատահական զուգահէպութիւն է: Հրաշալի կերպով հասկանալով իր առաջ դրած խնդրի կարեւորութիւնն ու պատասխանատւութիւնը, հեղինակը մտածւած կերպով դիմել է բառախաղին, տուրք տւել ժամանակի «ռելուիւցիոն օպոզիցիայի» պահանջներին եւ այդպիսով աստծու մէջ երանելի կեանքը մարմնաւորող պանթիզմը եզրայանգնել միստիցիզմի հետ:

Վիպակում գրողի իդէան հրաշալի մարմնաւորում է ստացել նաեւ հայր թագաւորի գործունէութեան մէջ: Յանձին նրա, ներկայացնելով Աստծուն, Աւիցեննան այնպէս է դարձրել հարցը, որ

արիւնակցական կապ կայ նրա եւ մարդու միջեւ, որ այդ պատճառով Աստուածը ծագումն է ամէն տեսակէտից մարդուն դարձնել լաւը, մաքրել մեղքերից, հասցնել նրան իր աստիճանին:

Յատկանշական է այն, որ Աստուած եւ մարդու փոխարարութեան մասին այս նոյն հայեացքը մենք գտնում ենք նաեւ «Յերմէս եռամեծի Սահմանք»-ի մէջ, որտեղ ասուում է. «Ուր մարդ է՝ եւ Աստուած. ոչ ումեք երեւի Աստուած՝ բայց մարդոյն միայն: Վասն մարդոյն Աստուած ի մարդ շրջեալ կերպանայ: Աստուած՝ մարդասէր, մարդն՝ աստուածասէր. մի ազգակցութիւն Աստուծոյ եւ մարդոյ: Միայնոյ մարդոյ Աստուած լսէ եւ մարդ՝ Աստուծոյ: Երկրպագելի է Աստուած, զարմանալի մարդ: Աստուած ոչ երեւի առանց մարդոյ. ցանկալի է Աստուծոյ մարդն եւ Աստուած մարդոյն, քանզի ցանկութիւն ոչ միմեքէ, բայց ի մարդն եւ յԱստուած»: ³

Այստեղ, ինչպէս տեսնում ենք, գաղափարական մտանութիւնները, իսկապէս, շատ են. սակայն Աւիցեննայի վիպակում կան նաեւ այնպիսի կէտեր, որոնք դժարացնում են անվերապահօրէն պնդել, թէ նրա համար աղբիւր է ծառայել միայն Յերմէսի Սահմանքը: Չի կարելի վերջինիս ազդեցութեամբ բացատրել, օրինակ, մանրագործի միջոցով զաւակ ունենալու պատմութիւնը: Յետեւաբար հնարաւոր է ենթադրել, որ դա Աւիցեննան կարող էր քաղած լինել որպէս այլ աղբիւրից, մեր կարծիքով, Արիստոտէլի եւ Գալէնի երկերից, որոնք առաջարկում էին մանրագործն օգտագործել կանանց պտղաբերութեան համար:

Աւիցեննայի վիպակի այլ կէտերի համեմատութիւնից տեսնում ենք նաեւ, որ նա իր աղբիւրների նկատմամբ երեւան է բերել զարմանալի սուր դիտողականութիւն եւ մեծ խորաթափանցութեամբ զանազանել հաւանակա-

նը ոչ հաւանականից, իրականը՝ ոչ իրականից:

Ինչպէս նրա այս երկից, այնպէս էլ միւս գործերից երեւում է, որ Աւիցեննան ամէն ինչում տեսել է աստուածայինը, զգացել է մարդուն Աստուած հետ միասնութեան մէջ, եւ Աստուծուն ներկայ մարդու գիտակցութեան մէջ: Նկատենք, որ «Յերմէսեան գրածքներ»-ի նկատմամբ նոյնպիսի սուր դիտողութիւն են ունեցել նաեւ միջնադարեան հայ մտածողներից շատերը: Կարդանք Գրիգոր Մագիստրոսի թղթերից մի հատուած: «Ապականութիւն խոկալ երկոցունց մեծագունի աշխարհի եւ փոքու մանաւանդ եթէ արտաքոյ հրամանաց իմանալի աշխարհին. քանզի իմանալի աշխարհ աստուածային էութիւնն իմանի ըստ Յերմէսեայ մեծի, իսկ փոքր մարդկայինս սեռ է մեծագոյն յորում բնակեալս ենք»: ⁴

Մի այլ տեղ մեկնաբանելով մեզ արդէն յայտնի նոյն Յերմէսի Սահմանքը, Գր. Մարգիստրոսը գրում է. «Այլ բնականքս այս թէպէտեւ յօրոյ սիմեռիկոնն անւանեալ, սակայն մտաց եւ մակացութեան ընդունակ. վասն որոյ երկիր զսակոչել աստուած ոչ պատկառի, Յերմերամած (Յերմէս Եռամեծ), թէպէտեւ աշխարհ, բայց ի բազմաց աստուածս. վասն որոյ յիւրում սքանչելի տախտակին այսպէս հատանելով պարգեւ վճիտս. Աստուած անշարժելի աշխարհ, երկին շարժուն աշխարհ, մարդ բանաւոր աշխարհ, երկիր, եւ միակը Աստուած»: ⁵

Հայ մատենագիրներից Յերմէս Եռամեծի Սահմանքին անդրադարձել են նաեւ Եղիշէն, Յովհաննէս Որոտնեցի եւ ուրիշներ:

Սահմանքի մէջ մենք կարդում ենք. «Մահ իմացեալ անմահութիւն է, ոչ իմացեալն մահ»: ⁶

Այս նոյնը Եղիշէի մօտ ձեւակերպւած է այսպէս. «Մահ ոչ իմացեալ մահ է, մահ իմացեալ՝ անմահութիւն է»: ⁷

Կարելի է այսպիսի օրինակների թիւը հասցնել տասնեակների, սակայն բերածներն էլ պարզ ցոյց են տալիս, որ այսպէս կոչւած «Յերմէսեան գրածքներ»-ը իրօք, լայն տարածում են ունեցել նաեւ Արեւելքում եւ, հետեւաբար, Աւիցեննայի կողմից դրանց անդրադառնալը պատահականութիւն չպէտք է համարել:

1- Տե՛ս ակադ. Յ.Մանանդեան, Յերմէայ Եռամեծի առ Ասկեղպիոս Սահմանք, Բանբեր Մատենադարանի, հ.3, էջ 288

2- Տե՛ս ակադ. Յ.Մանանդեան, Յերմէայ Եռամեծի առ Ասկեղպիոս Սահմանք, Բանբեր Մատենադարանի, հ.3:

3- Յերմէայ Եռամեծի առ Ասկեղպիոս Սահմանք, Բանբեր Մատենադարանի, հ.3, 1956 էջ 309

4- Գրիգոր Մագիստրոսի թղթերը: Բնագիրն յառաջաբանով եւ ծանօթութիւններով առաջին անգամ ի լոյս ընծայեց Կ. Կոստանեանց, Ալեքսանդրապոլ, 1910, էջ 85

5- Նոյն տեղը էջ 205:

6- Բանբեր Մատենադարանի, հ.3, 1956, էջ 311:

7- Եղիշէի Վասն Վարդանանց եւ հայոց պատերազմին, Երեւան, 1957, էջ 14:

ԲԱՆՈՐԸ ԽՈՐՀՈՒՐԳ ԵՆ ՏԱԼԻՍ ՍՆԻԷԼ ՕՐԳԱՆԻԿ, ԲԱՅՑ ՈՐՈՂՔ ԵՆ ՕՐԳԱՆԻԿ ՄՆՆԴԻ ԱՌԱԲԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

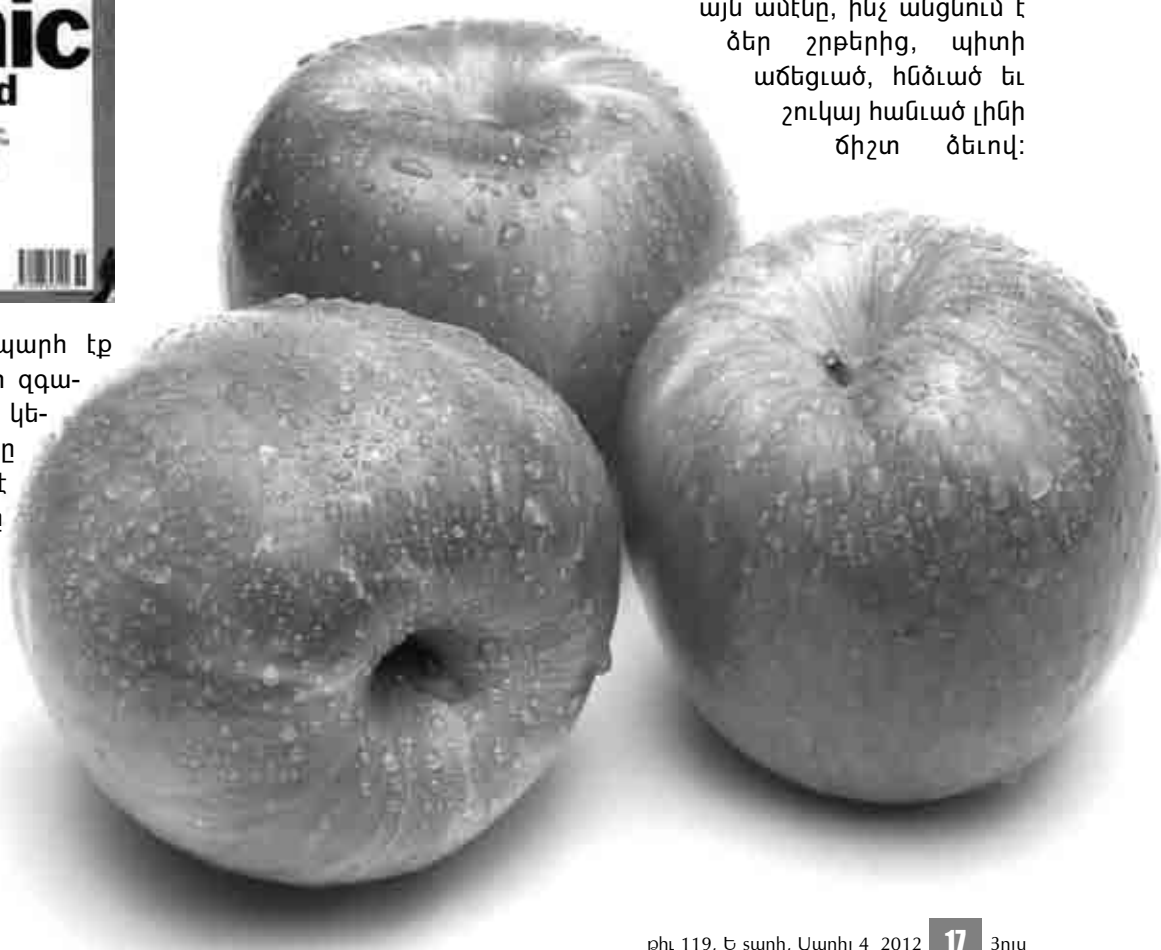
Ջեֆրի Քլուզեր

սնունդը, այն աճեցում է տեղում, մշակում է ազատ արօտատեղիում, սնունդ է մարգագետնում, թե ոչ, դա ձեր մարմնին բնաւ չի հետաքրքրում:

Բայց այս խաղի մասնակիցները միայն

դուք ու ձեր մարմինը չէք: Ձեր բժիշկն էլ անպայման կարծիքներ ունի այն մասին թե՛ ինչ պիտի ուտեք: Նոյնպէս ձեր ընտանիքը: Նմանապէս սննդային փորձագետները, որոնք վերջերս ներկայ են ամենուր եւ հաւատացած են, որ այն ամենը, ինչ անցնում է ձեր շրթերից, պիտի աճեցւած, հնձւած եւ շուկայ հանւած լինի ճիշտ ձեւով:

Եթէ արագ ճանապարհ էք որոնում ձեզ վատ զգալու համար, ապա կերէք այն, ինչ ձեր մարմինը ձեզանից պահանջում է ուտել: Ձեր մարմինը պահանջում է միս, ճարպ, աղ եւ շաքար: Ձեր մարմինը կարող է սնել միայն մրգերով ու բանջարեղէնով, եթէ դա պարտադիր է, բայց միայն այն ժամանակ, որ չգտնի միս, ճարպ, աղ եւ շաքար: Իսկ թէ որտեղի՞ց է գալիս ձեր

Եթե դրանց գտնում էք յոգնեցուցիչ, կամ աւելին՝ խանգարիչ, ապա իմացե՛ք, որ այդ հարցում մենակ չէք: Պրոֆեսոր Ջէյմս Մաք Ուիլիամզի կարծիքով. «Այ մարդ դա կերակուր է, դա մարդու ինքնութեան հարց է: Մենք մարդկանց խրախուսում ենք ուտել խելացի եւ առողջարար, դա լաւ, բայց յետոյ, մի անհաւատալի բարձր պատմե՛ջ ենք դնում նրանց առջեւ թէ՛ ինչպէս պիտի ուտեն»:

Լաւագոյնն այն է, ինչպէս մեզ յաճախ յիշեցնում են՝ դառնալ օր-

գանիկ. վերամշակած սննդի փոխարէն՝ թարմ բնական սնունդ, սուպերմարկետի փոխարէն՝ գիւղատնտեսական շուկայ: Այսօր օրգանիկ սնունդը ներկայացնում է ԱՄՆ-ի սննդի շուկայի միայն 3 տոկոսը, իսկ այլուր, եւրոպական երկրներում, 1-ից 7 տոկոսը: Ասիայում աւանդականօրէն ճապոնիան օրգանիկ սննդի ամենամեծ շուկան է, բայց այդ շուկան Չինաստանում, Մալայզիայում, Թայլենդում եւ Սինգապուրում արդէն աճում է: Վերջերս Բէյջինգում կայացել է նրա առաջին օրգանիկ սննդի ցուցահանդէսը, իսկ Չնդկաստանում օրգանիկ ուտեստների շուկան վերջին երկու տարիներում աճել է 200 տոկոսով: Դա ճիշտ է, որ տնտեսապէս չզարգացած երկրներում, ուր սննդի ձեռնահասութեան ապահովումը աւելի կարելոր է, օրգանիկ սննդի մասին շատ խօսք չի կարող լինել, սակայն այդ երկրներում եւս, այսպէս է տրամաբանում, նրանք ովքեր ի վիճակի են, պիտի սկսեն պաշտպանել օրգանիկակերութեան շարժումը:

Դա հիանալի է հն-

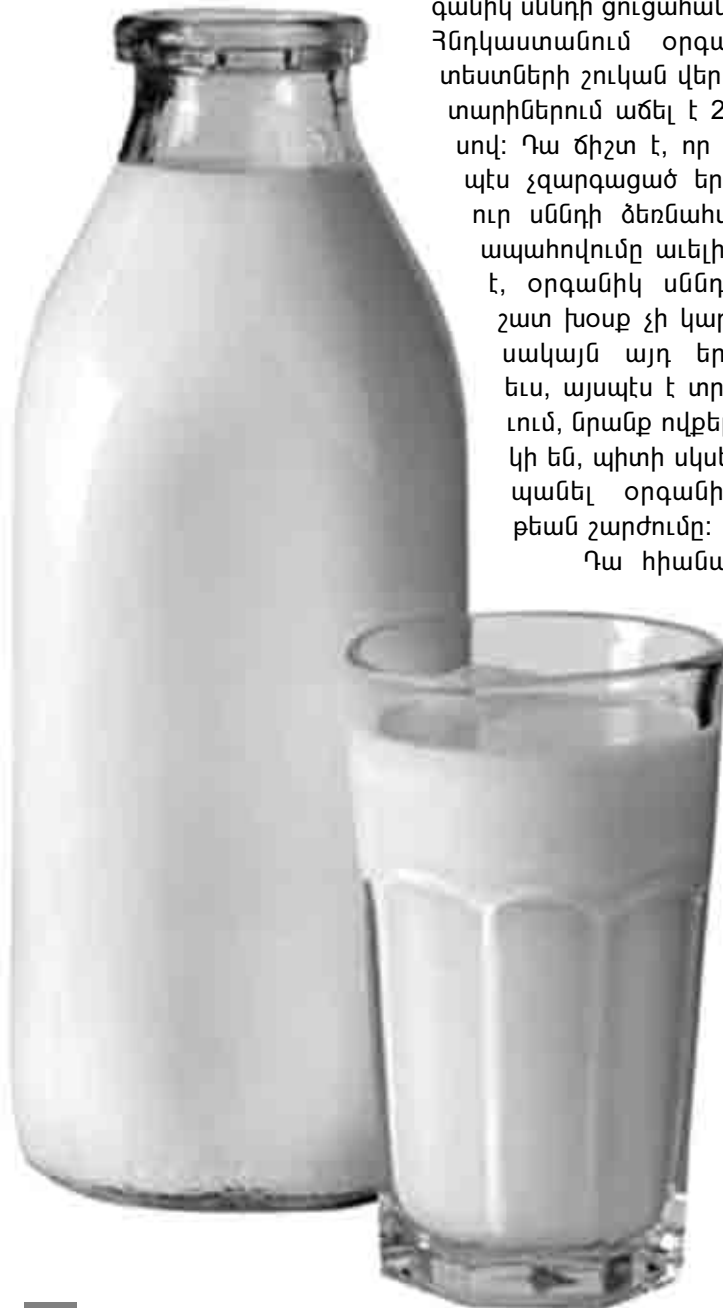
չում, բայց դա էլ իր գինն ունի: Օրգանիկ միրգը, բանջարեղէնը, միսը եւ կաթը ընդհանրապէս աւելի թանկ են քան սովորականը. որոշ դէպքերում՝ շատ աւելի թանկ: Օրինակ Չինաստանում դրանց գինը կարող է ութ անգամ աւելի բարձր լինել:

Աւելին. պարզ է, որ՝ արօտավայրերում արածած տաւարի միսը աւելի քիչ ճարպ է պարունակում, որ՝ քիմիական նիւթերից զերծ կաթը լաւ գաղափար է, սակայն այնքան էլ պարզ չէ, որ օրգանիկ միրգն ու բանջարեղէնի սննդային արժէքը որքանով է բարձր: 2009 թւականին *American Journal of Clinical Nutrition* թերթի միջոցով անցկացւած հետազօտութեան արդիւնքների համաձայն, երեք հիմնական վիտամինների եւ այլ սննդարար բաղադրիչների առումով, ոչ մի տարբերութիւն գոյութիւն չունի օրգանիկ եւ սովորական մրգերի եւ բանջարեղէնի միջեւ:

Ըստ ՄաքՎիլիամզի՝ «Մենք շատ յստակ ու պարզ գծեր ենք գծում օրգանիկ եւ սովորական սննդամթերքի միջեւ, բայց գիտութիւնը այսպիսի պարզ գծերով դրանք չի բաժանում»:

ՈՒՏԵԼՈՒ ԳԻՆԸ

Կայ մի կարելոր պատճառ առողջ սննդի կողմնակից ծայրայեղականներին չանտեսելու համար. դա այն է, որ նրանք շատ հարցերում ճիշտ են: Մեր սննդակարգը իրապէս սպանում է մեզանից ոմանց, ու նաեւ ոչնչացնում է մեր մոլորակը: Գիտական

ուսումնասիրությունների համաձայն, Ամերիկայի բնակչության 27 տոկոսը Օբիս են (այսինքն՝ նորմալ ցանկալի կշռից 20 տոկոս ավելի ծանր): Եւրոպական երկրների դէպքում էլ պատկերը համարեա նոյնն է. Գերմանիայում չափահաս տղամարդկանց մէջ օբիսները 20 տոկոսից ավելի են, ինչպէս նաեւ Բրիտանիայում եւ Ֆինլանդիայում: Զարգացած երկրներում մարդիկ չափից ավելի միս են ուտում՝ իւրաքանչիւրը տարեկան 100 կիլոգրամ՝ ԱՄՆ-ում, 90 կիլոգրամ՝ Եւրոպայում: Չինաստանում, Չնդկաստանում եւս Օբիսութեան տոկոսները աճում են: Վերամշակւած միսը լեցուն է աղով եւ high-fructose corn syrup-ով. երկու համ, որոնց դիմադրելը անհնարին է: Արեւմուտքում լուրջ է նաեւ շռայլութեան գործօնը: Այսօր ԱՄՆ-ում արտադրւում է օրական մարդագլուխ 3800 կալորի պարունակութեամբ սննդամթերք, մինչդեռ առողջ սնման համար իւրաքանչիւր մարդ կարիք ունի միայն

2350 կալորիի: Աւելորդի մի մասը թափւում է, սակայն դրա մեծ մասը լափւում են երկրի քաղաքացիները:

Պահել կերակրի ապահով հոսքը եւ միաժամանակ գները պահել ցածր, դա պահանջում է արդիւնաբերական-ինժինեբրական հնարքներ, որոնք ունեն իրենց վնասակար ազդեցութիւնները: Օրինակ Ամերիկայում միայն եգիպտացորենի արտադրութեան համար տարեկան 10 միլիոն տոննա քիմիական պարարտանիւթ է արտադրւում:

Տաւարի մսի արդիւնաբերկան արտադրութեան համար գործ են ածուում մեծ քանակութեամբ անտի-բիոտիկներ եւ աճը խթանող հորմոններ, որոնց մի մասը մնում է մսի եւ կաթի մէջ:

Մսի շուրջ ընթացող քաջքշուկը շատ ավելի սրած է: Զարգացած երկրների բնակչութեան մեծամասնութիւնը պարզապէս մսակերներ են:

Ամերիկան արտադրում է տարեկան 36 բիլիոն կիլոգրամ միս, որը անհամեմատելի շատ է իր բնակչութեան համար: Եւրոպան արտադրում է նոյն քանակութեամբ, իսկ Ասիան՝ տարեկան 103 բիլիոն կիլոգրամ: Այժմ բոլորիս յայտնի իրականութիւն է, որ այդ կենդանիները պահւում են հինականում դաժան պայմաններում՝ կուտակւած իրար վրայ գործարանների արտերում, եւ սնւում են բարձր կալորի պարունակող սննդով, որպէսզի գիրանան ամենաարագ կերպով եւ առաջնորդւեն սպանդանոց: Կենդանիները այսպիսի դաժան կարճ կեանք ապրելու իրականութիւնը առաջ է բերում նաեւ այլասիրութեան մի տարր օրգանիկ-կոմբեսիալ վիճաբանութեան մէջ: Եւրոմիութիւնում 1999 թւականին օրէնք է անցկացւել, որ մինչեւ 2012 վերացւեն հաւերի արհեստական բուժման վանդակները: Իսկ ԱՄՆ-ի Օհայօ նահանգում կենդանիների պաշտպան

խմբերը եւ նահանգապետը համաձայնութեան են եկել բարելաւել տաւարի, խոզերի եւ հաւերի ապրելու պայմանները: Կալիֆորնիայում եւս անց են կացուել նման օրէնքներ:

Այս բարեփոխութիւնները դրական նիւթական ազդեցութիւն ունեն նաեւ յօգուտ մարդու: Խոտով սնւող տաւարը պարունակում է աւելի շատ Օմեգա-3 ճարպ: Դա իջեցնում է քաղցկեղի, սրտի հիւանդութիւնների, արթորոզի վտանգը: Ինչքան աւելի շատ կովերը հանէք արօտավայրերից եւ նրանց սնէք եգիպտացորենով յագեցւած սննդով, այնքան իջնում է Օմեգա 3-ի քանակը:

Միսն

ամբողջովին սննդակարգից դուրս հանելուց բացի (դա իհարկէ լաւ ընտրութիւն է, բայց ոչ հնարաւոր բոլորի համար) այլ լուծումները ներկայացնում են դժարութիւններ: Նախեւառաջ, եթէ հէնց այսօրանից բոլորս որոշենք օգտագործել միայն առողջ եւ քիմիական նիւթերից զերծ միս, ներկայիս արտադրուող միսը չի բաւարարի: ԱՄՆ-ում տաւարի միայն 3 տոկոսն է օրգանիկ աճեցուում: Եւ այդ պակասը պատճառ կը դառնայ արդէն բարձր գները աւելի բարձրանան:

Միւս երկընտրանքն այն է, որ աւելի շատ

ծուկ ուտենք: Ձուկն աւելի առողջարար է, քանի որ պարունակում է աւելի քիչ ճարպ, աւելի ցածր քանակութեամբ կալորի եւ աւելի բարձր քանակութեամբ Օմեգա-3: Գնապոնացիների սննդակարգում աւելի շատ է գործածուում ձկան միս ու այդ պատճառով էլ նրանց սրտերը աւելի առողջ է, կրծքի քաղցկեղի դէպքերը աւելի քիչ եւ կեանքը աւելի երկար: Սակայն գիտենք, որ սպառման բարձրացման արդիւնքում երկրագնդի ձկան պաշարը արագօրէն նւազում է եւ այս պատճառով այս լուծումն էլ իրականում շատ բան չի կարող լուծել:

Կայ նաեւ մի միջին, բայց շատ ազդեցիկ ճանապարհ. կրճատել ամէն տեսակ մսի սպառումը: Եթէ չենք կարող միս չուտել, կարող ենք քիչ ուտել: Նկատի ունենալով, որ մեծ քանակութեամբ պրօտէին գոյութիւն ունի հաւկիթի, սոյայի, պանրի, ընդեղէնների եւ բանջարեղէնի մէջ, դժւար չի լինի մսի նւազ գարծածման արդիւնքում պրօտէինի պակասը այլ տեղից փոխարինել:

ՄԻՋԻՆ ՃԱՆԱՊԱՐՅՈՒՄ

Երբ կենդանական պրոտեինը, օրգանիկ թե՛ ոչ օրգանիկ, լրացուցիչ դեր ստանձնի մեր սննդակարգում, այն ժամանակ մրգերը, բանջարեղենը եւ ընդեղենը առաջնակարգ տեղ կը գրաւեն: Դա հիմնականում լաւ բան է, բայց այստեղ էլ հարցեր կան: «Վերադարձ դէպի հողը» իդէալը, այսինքն՝ այնպիսի հողագործութիւն, որում չի օգտագործուում քիմիական պեստիսիդներ (մակաբոյծերի ոչնչացման դեղեր) եւ այլ քիմիական նիւթեր, կարող է կշտացնել 6.8 միլիարդ բնակչութեամբ մի աշխարհ: Ասէք ինչ, որ ցանկանում էք հողագործական բիզնեսի չարաշահումների եւ վնասների մասին, բայց իրականութիւնն այն է, որ մէկ հեկտար հողամասից, արդիւնաբերական հողագործութեամբ կարելի է երկու անգամ աւելի բերք ստանալ: Եւ նոյնիսկ դա կարող է բաւական չլինել երկրագնդի արագօրէն

աճող բնակչութեան համար, որը նախատեսուում է 2050 թականին կը հասնի 9 միլիարդի:

Գիւղատնտեսական շուկաները անշուշտ հիանալի են, իհարկէ եթէ գները մատչելի լինեն ձեզ համար, եւ եթէ ժամանակ ունենաք երեխաներին խնամելու եւ աշխատանքի միջեւ այցելել դրանք: Եւ դա այն դէպքում, երբ ճանապարհի սուպերմարկետում արագ կարող էք գնել ձեր բոլոր կարիքները մէկտեղ: Ոչ մի խօսք, որ սննդի արդիւնաբերութիւնը արտադրում է մեծ քանակութեամբ վտանգաւոր յաւելումներ պարունակող եւ սննդարար արժեքից զուրկ ամէն տեսակ ուտելիք, բայց նաեւ կան սննդամթերք արտադրող ընկերութիւններ, որ յաջողել են շուկայ հանել մեծ քանակութեամբ առողջարար սննդամթերք եւ միաժամանակ գները պահել մատչելի մակարդակի վրայ:

Թուում է ճիշտ լուծումը երկու տեսակ արտադրողների — եւ նրանց երկու տեսակ սպառողների — համար այն է, որ գտնեն համակեցութեան ձեւեր: Իրաւացի է յարձակւել սննդարդիւնաբերութեան անառողջ եղանակների

վրայ, եւ դատապարտել դաժան վերաբերմունքը կենդանիների նկատմամբ: Բայց միաժամանակ կարելոր է վստահանալ, որ ամէն դէպքում մարդիկ առանց սննդամթերքի չեն մնայ: Եւ որ հնարաւոր է հովանաւորել բնիկ հողագործական եղանակները, ոչ միայն նրա համար, որ աւելի մեծ քանակութեամբ թարմ սննդամթերք տրամադրւի աւելի մեծ քանակութեամբ յաճախորդների, բայց նաեւ այն պատճառով, որ հովանաւորւի զարգացող տնտեսական սեկտորը, յուսալով, որ արդիւնաբերութեան աճը կարող է օգնել նաեւ իջեցնել գները:

**Անգլերէնից թարգմանեց՝
Լեւոն Ահարոնեան
Աղբիւր՝ «Թայմ» շաբաթաթերթ, 6 Սեպտեմբեր, 2010**

ՊԱՆԻՐՈՎ ԳԱՄԱԹԻ ԿԵՅՔՍ

Բաղադրույթիւն

Շաքարաւազ	1 թէյի բաժակ
Չուր	2 հատ
Սերուցքով պանիր	4հատ
Կարագ	կէս թէյի բաժակ
Ալիւր	1 թէյի բաժակ
Բէյքինգ փաուլըր	1ճ.գ.
Կաթ	կէս թէյի բաժակ
Վանիլա	ըստ ճաշակի

ՏՆՏԵՍՈՒՀՈՒ ԱՆԿԻՒՆ

ԳԵՂԵՅՎՈՒԹԵԱՆ ԴԻՄԱԿՆԵՐ(2)

Քաթրին Եաղուրի

Պատրաստման եղանակ

Շաքարաւազը, ձուն, պանիրը, կարագն ու կաթը խառնել ու լաւ հարել. յետոյ աւելացնել նաեւ ալիւրը, բէյքինգ փառուդը ու վանիլան: Պատրաստած նախանիւթը լցնել փոքրիկ կաղապարների մէջ ու ջեռոցում 150 սանտիգրադ աստիճանով, 20-ից 25 րոպէ թողնել եփուի. կէյքսերի երեսը կարելի է գարդարել գունաւոր փոշիներով կամ փոքր քաղցրերով:

Զգոյշ եղէք, որ ջեռոցը սկզբում բարձր աստիճանի վրայ է, իսկ երբ կէյքսերի երեսը սկսեց բարձրանալ ու ուռուցիկ դառնալ, ջեռոցի ջերմաստիճանը իջեցրէք. եւ յիշէք, որ թխելու ընթացքում երբեք չբացէք ջեռոցի դուռը:

Բ Ա Ր Ի Ա Խ Ո Ր Ժ Ա Կ

Սպանախի դիմակ

- Սպանախը մաքրել, խառնել ձեթի հետ եւ քսել երեսին: Այս դիմակը մաշկը թարմ ու փայլուն կը դարձնի, յատկապէս այն մաշկերն ինչ աւելի խամրած են:

Ճակնդեղի դիմակ

- Ճակնդեղի տերեւները լաւ ծեծել ու ամբողջովին տրորել մաշկի բոլոր մասերը, այս դիմակն արդիւնաւէտ է պեպեմներ ունեցող մաշկի համար:

Խնձորի դիմակ

- 1 հատ խնձոր կեղեւել, 2 թէյի գթալ կաթի հետ խառնել, քսել երեսին ու վզին, եւ 15 րոպէ յետոյ սառը ջրով լւանալ: Եթէ ամէն առաւօտ մի խնձոր կեղեւով ուտէք, դա օգտաւէտ է թէ՛ ձեր կազմածքի եւ թէ՛ մաշկի համար:

- Կարելի է նաեւ մէկ խնձոր ու գազար տաշել, խառնել մի թէյի գթալ մեղրի հետ ու քսել երեսին ու 20 րոպէից լւանալ: Այս դիմակն արդիւնաւէտ է բժաւոր մաշկերի համար:

Մեղրի դիմակ

- Ամենաօգտաւէտ դիմակներից, որ կարելի է հեշտութեամբ պատրաստել, մեղրի դիմակն է: 60 գրամ գարեալիւրը, կէս թէյի գթալ մեղրի ու մէկ ճաշի գթալ ջրի հետ խառնել, ապա քսել երեսին ու 15 րոպէից լւանալ տաք ջրով:

- Կարելի է նաեւ մի ճաշի գթալ մեղրը քացախի հետ խառնել ու քսել երեսին: Այս դիմակը

նպաստում է աչքի տակի սեւութիւնը վերացնել:

Կեռասի դիմակ

- Մաշկը փափկացնելու համար, մի քանի թարմ ու հասած կեռաս ճմլել ու տրորել մաշկին ու մէկ ժամից գոլ ջրով լւանալ: Ձեր մաշկը թարմացած, փափկած ու գեղեցիկ կը դառնայ:

Ընկոյզի դիմակ

- Եթէ ձեր մաշկը դեղնած է ու սիրում էք աւելի թարմ տեսք ունենալ, կարող էք ընկոյզի կեղեւը եռացնել ու տրորել մաշկին: Նկատի ունենալ, որ այս դիմակը պէտք է օգտագործել նւազագոյնը 7 օր, իրար ետեւից: Կը տեսնէք թէ ձեր մաշկն աւելի երիտասարդ ու պայծառ է դարձել:

Ելակի դիմակ

- Մի քանի հասուն ելակ լւանալ ու պատառաքաղով ճզմել եւ մածունի հետ խառնել: Երեսը լւանալ ու պատրաստած դիմակն 15 րոպէ քսել մաշկին, ապա լւանալ: Ձեր մաշկը սրանով թարմ ու փափուկ կը դառնայ:

ԱՆՅԵԱԼ ԱՄՍԻԱՅ ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԴԵՊՔԵՐԸ ԳԱԼԱԹԻ ՄՐՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԵՒ ՀԱՄԱԴՊՐՈՅԱԿԱՆ ԽԱՂԵՐԸ

Արման Տ. Ստեփանեան

Չնայած անցեալ ամսւայ արձակուրդները համարոււմ են Իրանում ամենաերկար եւ ամենահաճելի հանգստանալու ժամանակը, սակայն հէնց այդ ժամանակահատուածը համարոււմ է իրանահայ համայնքի ամենաաշխոյժ ամիսներից մէկը: Քանի որ Էսֆանդ ամիսին է, որ կայանում են «Արարատի Գալաթ»-ի ֆուտզալի մրցութիւնները:

Ի տարբերութիւն համահայկական խաղերի, որում մասնակցում են միայն Իրանի տարբեր հայկական միութիւնները, այս մրցութիւններին, միութիւններից բացի կարող են մասնակցել նաեւ առանձին անահատներ: Կարելի է ասել թէ հէնց դա է հիմնական այն պատճառը, որ այս մրցութիւնները

համարոււմ են իրանահայ համայնքի մրազաստերի եւ աւելի ստոյգ ասած՝ ֆուտբոլաստերի ամենասիրած մրցութիւններից մէկը: Քանի որ տարբեր պատճառներով եւ դժարութիւններ ունե-

ցող ֆուտբոլաստերը, որոնք չեն կարողանում յաճախել որեւէ հայկական միութիւն, առիթ են ունենում մասնակցել մրցութիւնների: Ինչպէս ամէն տարի, այս տարւայ Գալաթի մրցաշարը սկսեց Յուն-

արի 19-ին, այն համարում էր խաղերի 31-րդ շրջանը, որին մասնակցում էին 19 խմբեր:

Սակայն մրցութիւնների եզրափակիչ փուլը կայացաւ Մարտի 9-ին: Եզրափակիչ խաղում մրցում էին Արարատ 1 եւ նախկին տարւայ մրցութիւնների ախոյեան

ՀՀԸՄ-ն: Մրցութեան ամենահետաքրքիր կէտերից այն էր, որ Արարատ 1-ի կազմում էին Իրանի ֆուտբոլի ազգային հաւաքականի նախկին մի շարք խաղացողներ, օրինակ՝ ներկայումս Արարատի կրտսերների հաւաքականի մարզիչ Էդմոնդ Բազիկը: Սակայն

այս տարի ՀՀԸՄ-ին չյաջողւեց կրկին դառնալ խաղերի ախոյեան եւ 5-1 հաշուով պարտուեց:

Փաւաթի մրցութիւններից բացի, Էսֆանդ ամիսը նաեւ իրանահայ մարզիկ աշակերտ-աշակերտուհիների ամիսն է, քանի որ ամէն տարի Նովրուզի արձակուրդների առաջին շաբաթում կայանում են նաեւ Հայ Համադպրոցական խաղերը: Այս տարի կայացաւ այս մրցութիւնների 36-րդ շրջանը: Քանի որ 2012 թւականը Մեծի Տանն Կիլիկոյ Կաթողիկոսի կողմից հռչակւել է որպէս Հայ Գրքի Տարի, այս տարւայ մրցութիւնները նաեւ նւիրւած էին Հայ Գրքին եւ Գրականութեանը: Սակայն այս տարւայ կարելոր եւ ուշադրութեան արժանի դէպքերից այն էր, որ երեք դպրոցներ՝ մէկ ուղեցոյց եւ երկու միջնակարգ, հրաժարւել էին մրցութիւններին մասնակցել:

ՄՊՈՐՏԸ ԵՒ ՆՐԱ ԾԱՌՈՒՄԸ

Այսօրւայ աշխարհը անհնար է պատկերացնել առանց սպորտի: Այն համարում է մարդու կեանքի ամենակարեւոր մասերից մէկը: Այնքան կարեւոր, որ բոլոր երկրների ուսումնական ծրագրերում հէնց այն սկզբից յատկացւած են մարմնամարզութեան պահեր:

Սպորտ բառը վերցւել է միջնադարեան անգլերէն *disport* բառից, որը նշանակում է խաղ եւ զւարճանք: Այն մարդկանց կողմից համակարգւած եւ որոշակիացւած ֆիզիկական գործունէութիւն է, որն իր մէջ ներառում է նաեւ մրցակցութեան որոշակի աստիճան: Մրցակցային տարբեր սպորտաձեւերում որոշակի կերպ են որոշում յաղթողին կամ յաղթողներին:

Այսօր աշխարհում գոյութիւն ունեն սպորտի հարիւրաւոր տեսակներ, որոնք իրենց բնոյթով կարող են լիւնել թիմային կամ անհատական:

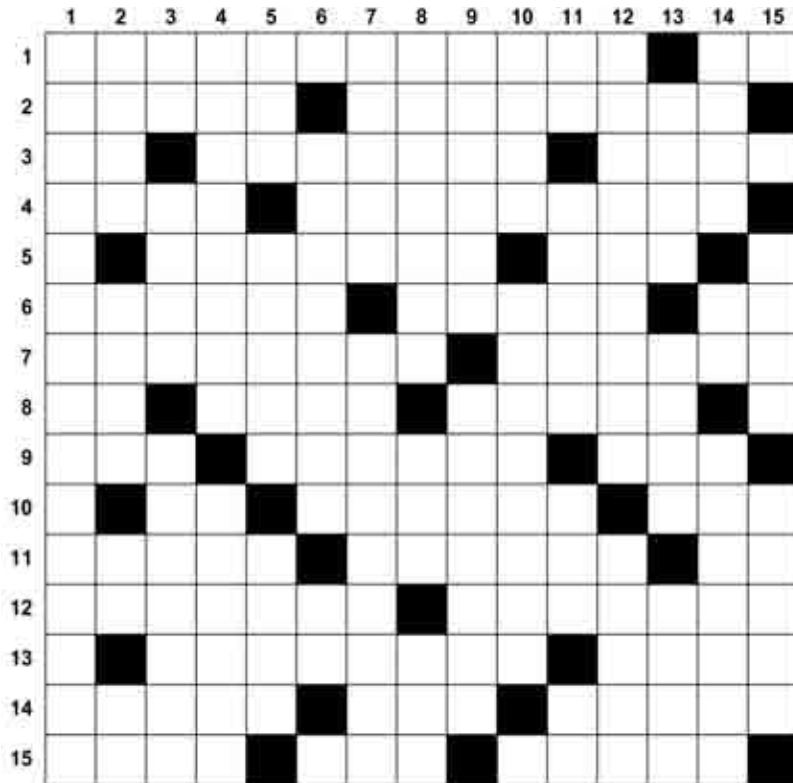
Կան նաեւ տախտակային (օրինակ՝ շախմատ) եւ խաղաքարտային խաղեր, որոնց երբեմն որակաւորում են որպէս սպորտի տեսակ, բայց այնուամենայնիւ՝ մեծ մասամբ սպորտը հիմնւած է ֆիզիկական աթլետիզմի վրայ:

Սպորտաձեւերում գործում են կանոններ, որոնք, բնականաբար, տարբեր սպորտաձեւերում տարբեր են: Տարբեր են նաեւ յաղթելու գրաւականները: Օրինակ՝ ֆուտբոլում դա հակառակորդից շատ գոլ խփելն է, բասկետբոլում՝ աւելի շատ նետումներ կատարելը եւ այլն: Այն ինչ կան այնպիսի սպորտաձեւեր, ինչպիսիք են գեղասահքը, ջրացատկը եւ ձիասպորտը, որոնց մասնակիցների յաղթանակը կախւած է լաւ ցուցադրումից, որը պէտք է որոշի ժւիրին: Այսպիսի սպորտաձեւերը հակադրում են գեղեցկութեան մրցոյթների

կամ բողբիլիդինգային շօւներին, որոնք հիմնւած են միայն արտաքին տեսքի ցուցադրման վրայ, եւ որոնց ժամանակ էլ յաղթողները որոշում են հանդիսութեան դատաւորների կողմից: Այսօր այնքան է զարգացել սպորտը աշխարհում որ այն համարում է ինչ-որ կերպ բիզնեսի միջոց:

Եթէ տւեալ բնագաւառի մարզիկը համարում է պրոֆեսիոնալ, ապա նա իր գործունէութեան համար ստանում է աշխատավարձ: Սակայն ոչ պրոֆեսիոնալ սպորտով զբաղւում են բոլորը, քանի որ այն շատ կարեւոր դեր ունի մարդու առողջութեան վրայ:

Չնայած սպորտաձեւերը տարբերւում են՝ միմեանցից, սակայն մարզիկներից բոլորն սպասում են ազնւութիւն ու յարգանք հակառակորդի եւ մրցավարի նկատմամբ:

ՀՈՐԻՋՈՆԱԿԱՆ

- 1-Յայ մեծանուն բժշկապետ - դրական անուն:
- 2-Իրանահայ կինօսատղ - տարբեր անձերի միաժամանակեայ խաչածե հարցաքննություն:
- 3-Աջից մակերեսի միաւոր - Կանադայի տուրիստական հրաշալիքներից - ծալը պակաս:
- 4-Ճարպագունդ - ձեթ արտադրող հատիկ:
- 5-Առաջին մարդը տիեզերքում - արական անուն:
- 6-Նախագիծ, գործողությունների պլան - սլայդ - անձնական դերանուն:
- 7-Ծայրայեղ յառաջադիմական հայ-

- եացքների տեր - ինչ որ պիտի արտայայտի:
- 8-Կիսով չափ թագնւած Եւա - 1880 թւին լոյս տեսած է Ջոլայի նշանաւոր երկերից - իմաստից զուրկ:
- 9-Վիզ, պարանոց /հին բառ/ - արական անուն - կորիզաւոր ծառի պտուղ:
- 10-Օժանդակ բայ - ազդարարման միջոց - երկնիչ թիւ:
- 11- Պաստառ - քերականութեան մէջ բարդութիւն, բարդ բառ - աջից յարաբերական դերանուն:
- 12-Ազնւականութիւն - զրագողութեամբ զբաղւող անձ:
- 13-Ծառի տեսք ունեցող - ժարջան միջատ:
- 14-Ապրանքի հրապարակային վա-

ճառքի ձեւ - ինչպէս - հայոց մայրաքաղաքներից:
 15-Արժեթղթերից - աջից՝ այստեղ - իզական անուն:

ՈՒՂԱՐԱՅԵԱՑ

- 1-Ժան ժակ Ռուսոյի արտայայտած մտքերից, որ դարձել է թեւաւոր ազատութեան թեմայով խօսք:
- 2-Ջրային պաշտպանական միջոց - դրամի միաւոր - կուզը կուզ...- ցածից՝ գեղարեստական ձեւ:
- 3-Ստացական դերանուն - ոչնչով չի բաւարարւում - եթէ դա հակակշռում է արտահանումներին՝ ապա առաջ են գալիս տնտեսական բարդութիւններ:
- 4-Արժեքաւոր - ցածից՝ կրծողները այդպիսին են:
- 5-Իզական անուն - Իրանի նահանգներից - հոտաւետ ծաղիկ է, որից հոտաւետ իւղ է ստացւում, այստեղ կոշտ արտասանութեամբ:
- 6-Տիզի միջոցով առաջ եկած հիւանդութիւն - անձնական դերանուն:
- 7-Արաբ - Միջին դարերում այսպէս էին կոչւում արաբները կամ մահմեդականները:
- 8-Երկրաչափական մարմին երեք մակերեսով - յետոյ - մի՛ գնայ:
- 9-Ցածից՝ ամուր հաստատուն - արշալոյս:
- 10-Ցածից՝ մանր դրամ թուրքիայում - հասարակական:
- 11-Դեռ ցեղ չի դարձել - ոչ ճշմարիտ-Ֆեստիւալների քաղաքը - կտրւած՝ կապ...
- 12-Յայ մեծանուն քնարական բանաստեղծ - մահմեդական աղօթք:
- 13-Խառնւած ջրիկ կերակուր - փոխաբերական իմաստով՝ տկուր, աղքատ, ոչինչ չունեցող - սա էլ ազատագուրկ է:
- 14-Իր գործի մէջ վարպետ - անշունչ մարմին - իլիկ:
- 15-Դարբնոցում կաշից պատրաստած օղամուղ - կենդանիների դաս, որ առհասարակ գուրկ են ոտքերից:

Անցեալ համարի պատասխանները

6	2	8	1	4	9	3	7	5
1	7	9	3	5	6	8	2	4
5	4	3	8	7	2	6	9	1
9	3	2	5	1	8	4	6	7
8	1	7	6	9	4	5	3	2
4	6	5	7	2	3	9	1	8
2	8	4	9	6	7	1	5	3
3	5	6	2	8	1	7	4	9
7	9	1	4	3	5	2	8	6

4	7	6	9	3	5	8	2	1
9	5	2	1	7	8	4	6	3
3	8	1	4	2	6	5	7	9
6	4	5	2	8	9	1	3	7
8	1	3	5	6	7	2	9	4
2	9	7	3	1	4	6	5	8
1	6	8	7	9	2	3	4	5
7	3	4	6	5	1	9	8	2
5	2	9	8	4	3	7	1	6

6	5	7	8	1	9	4	3	2
2	3	9	4	6	5	8	1	7
8	4	1	3	7	2	6	5	9
4	6	2	1	8	7	5	9	3
3	7	5	9	4	6	1	2	8
9	1	8	2	5	3	7	4	6
7	2	4	5	9	8	3	6	1
1	8	3	6	2	4	9	7	5
5	9	6	7	3	1	2	8	4

«Յոյս» երկշաբաթաբեր ըր Վաճառուում է

Իսֆահան
«Գեղարդ» գրախսանութ Պրն. Ալֆրեդ Ղարախսանեան
اصفهان، خیابان خاقانی، جنب مدرسه ارمن، پلاک ۴۴
تلفن: ۰۲۱۱۶۲۴۴۹۵۱

«Յոյս» երկշաբաթաբեր ըր Վաճառուում է

Թաւրիզ
-«Սաքօ» անուշարան Պրն. Կարէն Սարգսեան
تبریز، خیابان یارون آواک، قنادی ساکو
تلفن: ۰۴۱۱۵۵۵۲۰۷۶

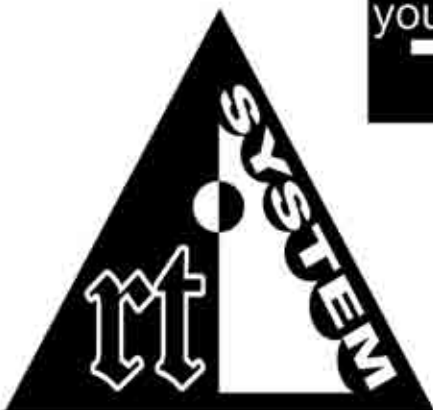
«Յոյս» երկշաբաթաբեր ըր Վաճառուում է

«Րաֆֆի» գրախսանութ
مجددیه، ۱۶ متری اول، کتابفروشی رافی-پلاک ۱۳۳
تلفن: ۸۸۴۰۵۲۸۰

«Յոյս» երկշաբաթաբեր ըր Վաճառուում է

«Lուրս» -ոււմ
فروشگاه لوکس
پل تهران نو-روبروی شیرمرد پلاک ۷۴
تلفن: ۷۷۸۳۳۲۱۳

Art system

Arthur , Alen , Alex

فدماآ ماشینهای اداری

سرویس و تعمیر چاپگرهای لیزری جوهرافشان HP و سوزنی EPSON

تلفن: ۸۸۳۲۱۴۳۶-۷ و ۸۸۳۱۵۳۴۳-۴

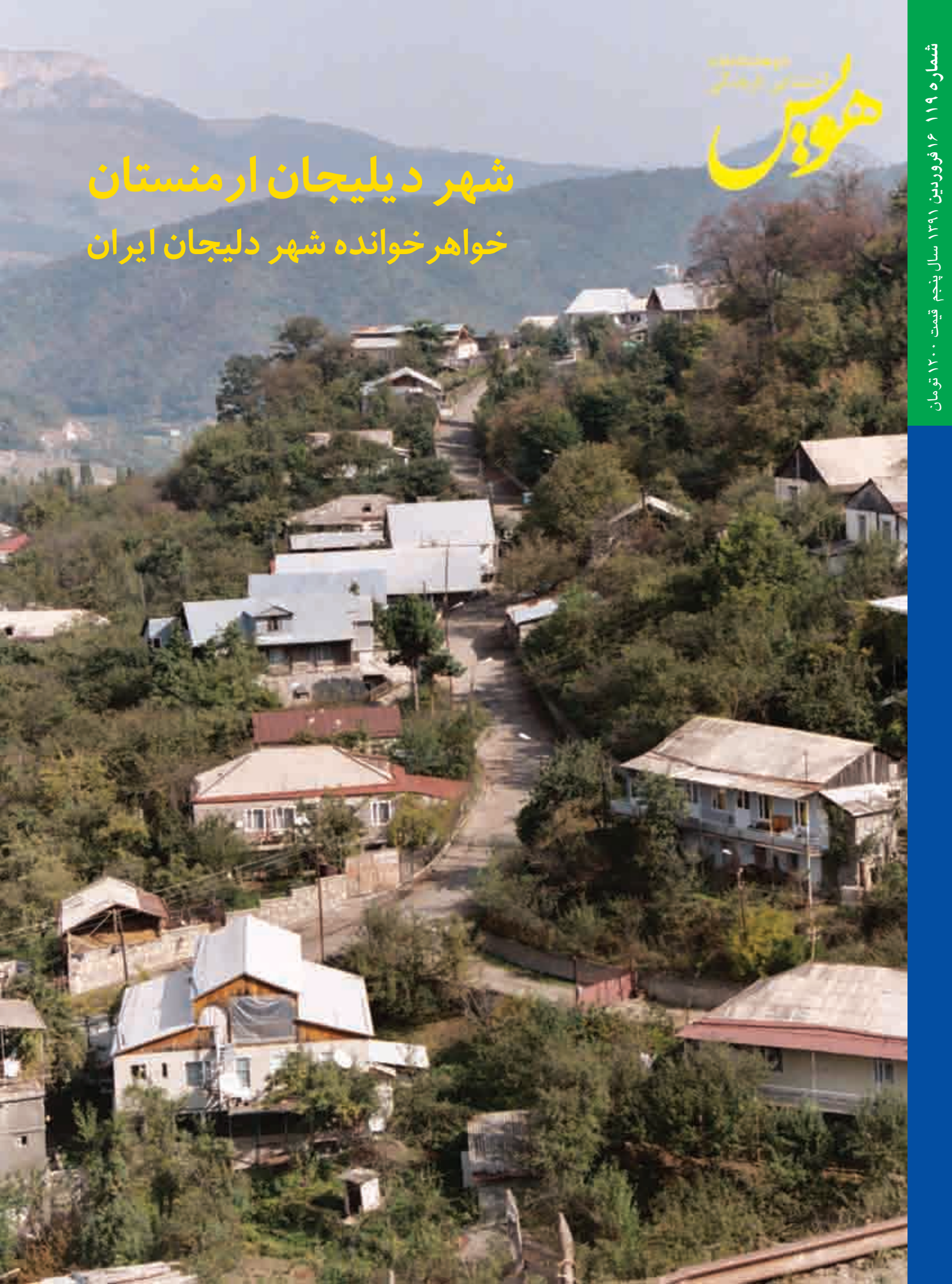
فکس: ۸۸۸۳۳۰۰۰

آدرس: تهران، خیابان ایرانشهر جنوبی، پایین تراز خیابان سمیه،

شماره ۷، طبقه سوم، واحد ۵

شهر دلیجان ارمنستان

خواهر خوانده شهر دلیجان ایران

چشم‌اندازهای تغذیه ارگانیک

صاحب امتیاز و مدیر مسؤول:
لئون آهارونیان

دبیر تحریریه: روبرت صافاریان

شورای نویسندگان:

کارمن آذریان

لیا خاچکیان

گارون سرکیسیان

آرمینه ملیک ایسرائلیان

مدیر هنری: لیا خاچکیان

ویراستار بخش فارسی: نسیم نجفی

وب سایت: کاجیک صافاریان

ورزش: آرمان در استپانیان

اشتراک: کاترین یعقوبی

نشانی: تهران، خیابان انقلاب، بین
ولی عصر و فلسطین، شماره ۱۰۴۸

تلفن: ۶۶۴۹۵۱۸۰

۶۶۴۹۲۶۹۳

تله-فاکس: ۶۶۴۹۵۲۰۸

نشانی وب سایت:

www.hooos.com

وب سایت فارسی:

http://farsi.hooos.com

پست الکترونیکی:

hooos@inbox.com

در این شماره

- ۲ در صفحات ارمنی این شماره
- ۳ بازگشایی موزه وانک جلفا
- ۴ چرا ارمنه ایران نوروز را جشن نمی‌گیرند؟
روبرت صافاریان
- ۶ آوردن دست مقدس سورپ گریگور منور به اصفهان
هاروتون درهوهانیان
- ۸ به بهانه انتشار کتاب مصور حوری تنبل
- ۱۰ خواهرخواندگی دلیجان ایران و دلیجان ارمنستان
هوویک میناسیان
- ۱۱ نویسندگان ارمنی فارسی‌نویس: آراز بارسقیان

بخش ارمنی

- ۲ عید پاک مبارک باد
- ۳ نمایشگاه هنر ایران در ایروان
لیلیت امیرخانیان
- ۴ تصادف اتوبوس تهران-ایروان در مرند
- ۵ چرا نوروز امسال ایرانیان کمتر به ایروان رفتند؟
- ۶ گشتی در دو سوی ایستگاه مرزی نوردوز-مقزی
تبیگران داوتیان
- ۷ مشاجره آستقیق بابایان و روییک سرداریان
۰۲۰۲

۸ جامعه ارمنه: از ژانویه تا نوروز

روبرت صافاریان

- ۸ دو میلیارد تومان کسری بودجه
- ۱۰ باز خرید معلمان تنها با توافق خودشان
- ۱۱ امیل مناتساکانیان: ثروت‌مان را برای امور جاری خرج می‌کنیم
- ۱۲ شاکه آودیان: معلمان را راحت بگذاریم
- ۱۳ نامزدهای ارمنه برای مجلس در جایگاه نخست

۱۴ داستان سلامان و ایسال این سینا

آ. شاهسواریان

۱۷ چشم‌اندازهای تغذیه ارگانیک

جفری کلوگر

۲۲ آشپزی

۲۳ خانه‌داری

۲۴ ورزش

آرمان در استپانیان

۲۶ سرگرمی

گوشه‌هایی از آنچه در صفحات ارمنی این شماره هویس آمده است

انجام برساند و عملاً با بازخريد جمعی مخالفت کرد.

تغذیه ارگانیک و نیک و بد آن

اهمیت تغذیه ارگانیک روز به روز بیشتر برای همه جوامع بشری آشکار می‌شود. مجله تایم روی جلد و مقاله اصلی یکی از شماره‌های خود را به چشم‌اندازهای تغذیه انسان به شیوه ارگانیک، یعنی بدون استفاده از کودهای شیمیایی و سموم خطرناک برای مبارزه با آفات نباتی، اختصاص داده است. این نوشته توسط مدیر مسئول هویس لئون آهارونیان به ارمنی ترجمه شده و در این شماره به چاپ رسیده است.

تولید غذا به شیوه صنعتی علاوه بر زیان‌هایی که مواد شیمیایی برای سلامتی مصرف‌کننده دارند، از نظر رفتار خشونت‌آمیز با جانوران نیز مورد انتقاد قرار گرفته است. دام و طیور در مکان‌های بسته و در شرایط غیرطبیعی نگاهداری و با غذاهای هورمون‌دار تغذیه می‌شوند تا به سرعت فربه و روانه کشتارگاه شوند و این امر اعتراض سازمان‌های حمایت از حیوانات را برانگیخته است. این‌ها واقعیات انکارناپذیری به سود هواداران تغذیه ارگانیک هستند. اما واقعیات دیگری نیز وجود دارند که حرکت به سوی تغذیه ارگانیک را مشکل می‌سازند. نخست اینکه اگر از همین فردا همه اینای بشر تصمیم بگیرند کشاورزی صنعتی را کنار بگذارند و به شیوه ارگانیک تغذیه کنند، به اندازه کافی غذا برای سیر کردن شکم همه اهالی کره زمین وجود نخواهد داشت. در کشاورزی صنعتی در مقایسه با کشاورزی سنتی از هر هکتار زمین دو برابر محصول به دست می‌آید و با کنار گذاشتن آن پیش از هر چیز با کمبود غذا روبه‌رو خواهیم شد. دیگر اینکه تحقیقات گوناگون نشان می‌دهند که ارزش غذایی خوراک غیرارگانیک از نظر ویتامین‌ها و دیگر مواد مفید برای بدن، در بسیاری از موارد با خوراک ارگانیک برابری می‌کند، هرچند ممکن است مزه آن‌ها به همان خوبی نباشد.

در مقاله یادشده راه حل میانه‌ای پیشنهاد شده است و آن اینکه دست کم بکوشیم کمتر گوشت و مواد غذایی صنعتی مصرف کنیم تا به این وسیله هم سلامتی‌مان را تامین کنیم و هم شرایطی فراهم بیاوریم که جانوران بتوانند در آسایش بیشتری

ارامنه هستند و پرداخت سنوات آن‌ها در سال‌های آینده هزینه‌هایی بالایی را به بودجه سالانه تحمیل خواهد کرد. شورای خلیفه‌گری برای حل این معضل پیشنهادی به مجمع نمایندگان ارائه کرده بود که از محل فروش یکی از املاک عمومی جامعه ارامنه سنوات همه معلمان و کارمندان که قرارداد رسمی دارند پرداخت شود و از این پس این افراد با قراردادهای یک‌ساله کار کنند که هر سال تمدید می‌شود. این پیشنهاد موجبات نارضایتی معلمان را فراهم آورده است. آن‌ها نگران این هستند که در صورت انعقاد قراردادهای یک‌ساله در پایان هر سال با خطر عدم تمدید قرارداد و اخراج روبه‌رو شوند بدون اینکه سنوالتی طلبکار باشند. شورای خلیفه‌گری در واقع با این پیشنهاد در نظر داشت بار مالی دوره‌های بعدی را کاهش دهد، اما بیم این می‌رود که این طرح موجبات نارضایتی اجتماعی را فراهم آورد و این امری است که مطلوب نمایندگان مجمع نبود. خانم شاکه آودیان از نمایندگان بود که در مخالفت با طرح سخن گفت. او که خود معلم و مدیر یکی از مدارس ارمنی است در سخنان خود روی اهمیت کار معلمان در تربیت نسل جدید تاکید کرد و از همه خواست که معلمان را به حال خود بگذارند و موجب نارضایتی آن‌ها را فراهم نکنند. در نهایت مجمع نمایندگان از شورای خلیفه‌گری خواست مسأله بازخريد معلمان را مرحله به مرحله اجرا و تنها با توافق دوجانبه با تک‌تک معلمان به

بررسی بودجه جامعه ارامنه تهران و شمال کشور در مجمع نمایندگان

بودجه ۵۵ میلیارد ریالی شورای خلیفه‌گری برای سال ۱۳۹۱ موضوع بررسی جلسه روز ۱۶ اسفند مجمع نمایندگان ارامنه تهران و شمال کشور بود. نمایندگان از شیوه ارائه دقیق و شفاف بودجه راضی بودند و با اکثریت قاطع آرا آن را تصویب کردند. اما موضوع نگران‌کننده کسری چهل درصدی بودجه (۲۲ میلیارد ریال) بود. واقعیت این است که در سال‌های اخیر جامعه ارامنه با کسری بودجه مزمن روبه‌رو بوده و این کسری را از محل فروش املاک و دارایی‌های عمومی تامین کرده است. به عبارت دیگر، جامعه ارامنه در سال‌های اخیر از مایه خورده و سرمایه ثابت خود را صرف تامین هزینه‌های جاری کرده است. در طول جلسه امیل منتاساکانیان از نمایندگان مجمع پیشنهاد کرد جلسه‌ای با حضور بازرگانان و اهالی کسب و کار ارمنی کشور تشکیل و راه حلی اساسی برای این معضل اندیشیده شود.

بخش مهمی از هزینه‌های جاری شورای خلیفه‌گری صرف پرداخت حقوق معلمان و کارمندان شورای خلیفه‌گری می‌شود. در واقع، معلمان زبان ارمنی و مدارس ارمنی اصلی‌ترین محل هزینه کردن بودجه سالانه هستند. تعداد قابل توجهی از این معلمان با قراردادهای رسمی و در چارچوب مقررات بیمه تامین اجتماعی در استخدام شورای خلیفه‌گری

زندگی کند.

کتابی به زبان ارمنی درباره ابن سینا

در صفحات ارمنی این شماره بخشی از کتاب ارمنی زبان «ابن سینا و ادبیات کهن ارمنی» درباره داستان سلمان و ابدال را به چاپ رسانده‌ایم. کتاب جدید نیست و در سال ۱۹۶۰ توسط «های پت هرات» (انتشارات دولتی ارمنستان) در ایروان منتشر شده است. نویسنده کتاب آوتیک شاهسوریان است. ابن سینا را بیشتر به خاطر آثار فلسفی و نوشته‌هایش در زمینه پزشکی می‌شناسند، اما کتاب مورد بحث ما به تمامی به آفریده‌های ادبی او و ارتباط آن‌ها با ادبیات ارمنی اختصاص یافته است.

نویسنده «نوشته‌های هرمسی» یونانیان را منبع الهام ابن سینا در نگارش این داستان دانسته است و می‌گوید که تاثیر این منبع را بر آثار نویسندگان ارمنی همان دوره نیز می‌توان دید.

نوروز امسال توریست‌های ایرانی کمتر به ایروان رفتند

بنا به گزارش News.am نوروز امسال حضور جهانگردان ایرانی در میدان و خیابان‌های ایروان به اندازه چند سال گذشته چشمگیر نبود. رانندگان تاکسی، کارکنان هتل‌ها و خود جهانگردان ایرانی این امر را تأیید می‌کنند. حتی کنسرت خوانندگان ایرانی در یکی از ورزشگاه‌های بزرگ شهر رونق چندانی نداشت.

دلیل این امر چندان روشن نیست. بالا رفتن نرخ ارز در ایران یکی از دلایل ممکن است. رقابت کشورهای همسایه ارمنستان مانند ترکیه، گرجستان و آذربایجان می‌تواند دلیل دیگر این امر باشد. به گفته مدیر امور جهانگردی وزارت بازرگانی ارمنستان، هر جهانگرد ایرانی به طور متوسط هزار دلار در مدت اقامت خود در ارمنستان خرج می‌کند و با توجه به اینکه وجود رقابت در جلب توریست یک واقعیت است، ارمنستان باید آماده باشد با ارائه خدمات بهتر به جهانگردان، مانع کاهش تعداد بازدیدکنندگان به ویژه در ایام نوروز باشد.

بازگشایی موزه وانک جلفای اصفهان

روز جمعه ۲۶ اسفند ماه سال گذشته موزه وانک جلفای اصفهان بازگشایی شد. به دنبال دزدی پنج ورق مینیاتور جدا شده از کتب خطی و دو تابلو قاب شده، موزه از چند ماه پیش تعطیل بود و در آخرین روزهای سال گذشته با بریدن روبان و سخنرانی و تشریفات دیگر بازگشایی شد. در این مراسم مینیاتورها و تابلوهای دزدی به نمایش گذاشته شده بودند تا شرکت کنندگان از بازگشت آن‌ها به موزه مطمئن شوند.

به گزارش خبرنگار روزنامه آلیک در جلفای نو که تنها نماینده مطبوعات حاضر در مراسم بازگشایی بود، رهبر دینی ارامنه جنوب، اسقف بابکن چاریان، که در سفر خارج از کشور به سر می‌بردند، پیام تبریکی فرستاده بودند که قرائت شد و نوئل میناسیان، رئیس شورای خلیفه‌گری ارامنه اصفهان و جنوب کشور ضمن اینکه بازگشایی موزه را موفقیت بزرگی دانست «بدگویی‌های اشخاص شرور و اتهامات بی‌اساس به خلیفه‌گری را در زمان علنی شدن دزدی اشیاء موزه محکوم کرد».

این از موارد نادری است که یک ارگان به خاطری دزدی در حوزه مسئولیتش به خودش تبریک می‌گوید و دیگران را محکوم می‌کند و هیچ نیازی نمی‌بیند توضیح دهد بالاخره این

اشیاء چطور دزدیده شدند و چطور بازگشتند و دزدها که بودند و آنها که به خاطر کوتاهی‌شان دزدی اتفاق افتاد چه کسانی؟ برابر اطلاعیه رسمی شورای خلیفه‌گری ارامنه اصفهان در تاریخ ۹ ژوئیه سال گذشته این شورا «اطلاع یافته است که در انگلستان برخی میناتورهای جدا شده از کتب خطی موزه آمان‌پرکیچ وانک به حراج گذشته شده‌اند». این تابلوها چطور از انگلستان برگشته‌اند؟ اصلاً به انگلستان برده شده‌اند؟ ماجرا چه بوده است؟ رئیس شورای خلیفه‌گری اصفهان به جای حمله به منتقدان بهتر است به این سوالات جواب دهد.

در شماره آینده هویس باز هم به این مسئله خواهیم پرداخت و توضیحات مسئولین موزه و شورای خلیفه‌گری اصفهان را منعکس خواهیم کرد.

سالی چند سال نو؟

چرا ارامنه نوروز را جشن نمی‌گیرند؟

روبرت صافاریان

مگر می‌شود وقتی هوای لطیف بهاری و کاهش ترافیک و تمیزی هوا دست به دست هم می‌دهند و زیباترین روزهای تهران را می‌سازند، وقتی زن و مرد و کودک خرید عید می‌کنند و در میدان‌ها و کنار خیابان‌ها ماهی و وسائل هفت سین و سمبل و سمنو می‌فروشند، وقتی ریتم زندگی ملتهب آخر سال ناگهان جای خود را به آرامش رفت‌وآمد خانواده‌هایی می‌دهد که با لباس‌های عید به دیدن قوم‌وخویش‌ها می‌روند، به روی خودت نیاوری که عید است؟ و چرا نیاوری؟ ما در خانه‌مان سفره هفت سین کوچولویی می‌چینیم و سبزی سبز می‌کنیم و تنگ ماهی قرمز داریم. اما این کارها در میان ارامنه رسم همگانی نیست.

غرض از همه این حرف‌ها این بود که بدانیم که ارمنی‌ها نوروز را جشن نمی‌گیرند. دانستن این واقعیت مهم است. اما مهم‌تر اینکه این جشن نگرفتن هیچ معنای بدی ندارد. وجود فرهنگ‌های گوناگون در کنار یکدیگر این چیزها را هم دارد. نباید فشار آورد (از جمله فشار روانی) که همه مثل هم شوند. به گمانم راه درستش این است که از شادی هم شاد شویم، در شادی هم مشارکت کنیم. جشن‌های یکدیگر را به هم تبریک بگوییم. اما بپذیریم که در این کشور فرهنگ‌ها و اقوام گوناگونی کنار هم زندگی می‌کنند و حتی نوروز عید همه آن‌ها نیست. این استدلال که نوروز جشن همه ایرانی‌هاست، با همه حسن نیتی که در آن هست، یک جور فشار بسیار ظریف است برای همسان‌سازی در جامعه متنوعی که همسانی مطلق در آن وجود ندارد.

ما الان سال‌هاست با تعدادی از دوستان قدیمی‌مان قرار خاموشی داریم: نوروز ما به دیدن‌شان می‌رویم و ژانویه آن‌ها به خانه ما می‌آیند. به این می‌گویند همزیستی فرهنگی.

دیگر اینکه نوروز مدارس و ادارات تعطیل هستند (البته کسی به این یکی تناقض که در سال دو بار تعطیلات سال نو داشته باشی اعتنای چندانی نمی‌کند) و مسافرت یا استراحت اساسی در خانه خودبه‌خود جوّ عید و خسته‌گی از تن به در کردن

عید در دامان طبیعت. عکس را پیروز کلانتری گرفته است، در سفری که با او و خانواداش به ایلام داشتیم.

را وارد زندگی می‌کند. نوروز را کل مملکت جشن می‌گیرد و از این نظر جوّ شادی عمومی و رسانه‌ای برای اقلیت‌ها غبطه‌برانگیز است. در روز اول سال نو میلادی همه سرکارند و تو باید به خودت فشار بیاوری که کار را تعطیل کنی، در حالی که در روزهای عید بخواهی کارت را تعطیل نکنی هم نمی‌شود. تعطیل واقعی آن است که همه تعطیل باشند.

سوم اینکه در زمانه ما جشن‌ها رویدادهای رسانه‌ای هم هستند. مگر می‌شود وقتی در رادیو و تلویزیون و اینترنت همه جا صحبت نوروز است، بی‌تفاوت بود نسبت به این فضای جشن و شادمانی؟

دوستی تلفن زد با پیشنهاد ساخت فیلم مستندی درباره نوروز در میان ارامنه ایران به عنوان قسمتی از مجموعه‌ای درباره عید سال نو. وقتی به او گفتم که ارامنه نوروز را جشن نمی‌گیرند تعجب کرد. به او گفتم که هنگام تحویل سال نو در خانه ارمنی‌های ایران خبری نیست. گفتم: یعنی نه سفره هفت سینی؟ نه سبزی سبز کردنی؟ نه دید و بازدیدی؟ گفتم همین طور است و البته این امر یک دلیل منطقی خیلی محکمی دارد. ارمنی‌ها سال نو مسیحی را در اول ژانویه (بازدهم دی) جشن می‌گیرند و حق بدهید که در یک سال نمی‌شود دو بار دیگر سال نو داشت. هم منطقی نیست و هم اگر شدنی باشد، به ضرر آدم است. این طوری آدم هر سال به اندازه دو سال پیر می‌شود.

یکی از دردسرهای چندفرهنگی بودن این است که شما خیلی از مناسبت‌ها را باید دو بار جشن بگیرید. دو روز زن، دو روز مادر، دو چهارشنبه سوری (ارامنه عیدی دارند به نام درنیز، که در آن آتش روشن می‌کنند و از روی آن می‌پرند، عین چهارشنبه‌سوری). و این موضوع اگر در هر مورد دیگری شدنی باشد، در مورد نو کردن سال ممکن نیست. کاملاً معقول و منطقی است که اگر شما نیمه‌شب ده دی به یازده دی را به عنوان سال نو جشن می‌گیرید، دیگر اول فروردین را به این عنوان جشن نگیرید. اما از سوی دیگر، جشن‌ها فضاهای آیینی شادمانی هستند که خواه ناخواه راه خود را به میان همه خانواده‌ها باز می‌کنند. مگر می‌شود در ایران زندگی کنی و در و پنجره را ببندی و نگذاری (یا اصلاً بخواهی که نگذاری) که نوروز وارد خانه‌ات شود. نه، نمی‌شود از کنار بهار و نوروز بی‌اعتنا گذشت.

اول اینکه نوروز مصادف است با شروع بهار. خیلی از ارمنی‌ها روزهای نوروز فرا رسیدن بهار را به هم به تبریک می‌گویند تا هم در فضای شاد جامعه شریک شوند و هم دچار آن تناقض منطقی که توضیح دادم نشوند.

انتشار این مطلب در سایت من (robertsafarian.com) با اظهار نظرهایی توأم بود که جوانب مختلف بحث را بیشتر باز می‌کردند. همان جا به این اظهار نظرها پاسخی داده‌ام و انگیزه‌ام را از نوشتن این مطلب روشن‌تر می‌کند.

هما:

نوروز یک جشن سنتیه که در بیشتر کشورهایی که زمانی آیین میترا درشون رایج بوده، جشن گرفته می‌شه، اینکه بعدا به عنوان آغاز سال در نظر گرفته شده چیز دیگه‌ایه. راستش برای منم عجیبه که یک ایرانی یک جشن ایرانی رو جشن نگیره. تو اروپا هم اغلب عید پاک با اون تخم مرغها و سبزه‌اش جشن گرفته میشه (و البته ربطش می‌دن به داستانهای مربوط به حضرت مسیح). اما همین جا هم تا همین دو بیست سیصد سال پیش سال نورو با ما جشن می‌گرفتند، بعد که بعضی دول اروپایی تصمیم به تغییر تاریخ سال نو به میلاد مسیح گرفتند، جشن های نوروز رو هم به نوعی با مسیحیت تطبیق دادند (چون به هر حال مردم جشن می‌گرفتندش و اونها ترجیح دادن مردم رو از میترایسم دور کرده و حالا که قراره جشن گرفته بشه به یک مناسبت مسیحی جشن گرفته بشه). به هر حال یک جشن سنتی ربطی به آغاز سال نداره. روز مادر و غیره بله، اما نوروز حسابش جداست. و از اونجایی که جشنهای نوروزی از شب یلدا شروع می‌شه، یعنی مسیحیان ایران (نمی‌گم ارامنه چون خیلی از مسیحیان ایران اصالت کرد، آشوری و... دارند و ارمنی نیستند) هیچکدوم از اینها رو مثلا چهارشنبه سوری رو

جشن نمی‌گیرند؟!!!

علیرضا:

حرف شما کاملن متین! هیچ اشکالی هم ندارد. به تفاوتهای فرهنگی کاملن باید احترام گذاشت. به نظر من حتا اگر یک فارس مسلمان هم دلش نخواهد نوروز را جشن بگیرد، هیچ اشکالی ندارد. هر گونه «فشار ظریف برای همسان‌سازی جامعه» هم مذموم است! اما یک سوال همچنان برای من باقیست که شما هم به آن نپرداخته‌اید. اینکه نوروز به هیچ وجه یک مناسبت مذهبی نیست بلکه یک رسم و جشن ملی است! ارامنه ایران هم ایرانی هستند و نه ارمنستانی. در کل سال هم با همین تقویم شمسی خیام زندگی می‌کنند و نه با تقویم میلادی. و کریسمس، عید میلاد مسیح هم که ارامنه آن را چند روز بعد از سال نوی میلادی جشن می‌گیرند، یک مناسبت مذهبی ست. بنابراین این طور نیست که دو بار سال نو جشن گرفته شود. می‌توان این طور نگاه کرد که یکی جشن مذهبی است و یکی جشن ملی. در این صورت سوال این است که چرا کل ارامنه ایران نوروز را مال خودشان نمی‌دانند و آن را اصلن جشن نمی‌گیرند؟ تازه اصلن چه اشکالی دارد که دو بار جشن گرفته شود؟ من خیلی از فارس‌های مسلمان را هم می‌شناسم که ساعت ۱۲ بامداد اول ژانویه را هم به عنوان سال نوی جهانی جشن می‌گیرند چون آنها هم جزیی از همین جهان و ساکنین همین کره هستند.

توضیحات من:

دوستان گمانم دو موضوع را باید از هم جدا کرد. یکی مسئله فاکت (واقعیت) است. واکنش‌ها به این نوشته به من نشان داد که بسیاری از هموطنان واقعاً در توهم به سر می‌برند و گمان می‌برند ارامنه هم نوروز را جشن می‌گیرند. اینکه به شما تبریک می‌گویند یا به عید دیدنی می‌آیند فرق می‌کند با اینکه در خانه‌هایشان سفره هفت سین پهن کنند و سال تحویل کنند و... این از فاکت. اما اینکه درست چیست و آیا این خوب است یا بد، بحث دیگری است که گمانم بحث مهمی هم هست. زیربنای این بحث این است که آیا ایرانی بودن و جشن گرفتن نوروز لازم و ملزوم یکدیگرند؟ به نظر من ایران کشوری چند فرهنگی و چندقومی است که برخی از شهروندان آن سال را در زمان دیگری تحویل می‌کنند. آیا این عیبی دارد؟ مشکلات و تناقضات این امر را هم در نوشته آورده‌ام. اینکه ارامنه ایران چقدر خود را ایرانی می‌دانند نیز بحث دیگری است که شاید در نوشته دیگری باید به آن پرداخت. این همان پرسشی است که بارها مطرح شده است که آیا ارامنه ایران یا ایرانیان ارمنی؟

گریگور لوساوریچ آورنده مسیحیت به ارمنستان است. او کسی است که به دعوتش تیرداد پادشاه ارمنستان به دین عیسی گروید و ارمنستان اولین کشوری شد که در سال ۳۰۱ میلادی رسماً مسیحیت را پذیرفت. گریگور لوساوریچ یا گریگور منور سال‌های پایانی عمر خود را در صومعه‌ای گذراند و بعد از مرگش، تا سالیان دراز کسی از محل دفن او خبر نداشت. دانسته نیست که کی و چطور بقایای پیکر مقدس او پیدا و به مقر کلیسای ارمنی منتقل شد. به هر رو در سده‌های میانه، دست راست قدیس گریگور منور جزء جدایی‌ناپذیر دارایی‌های کلیسا و نشان تقدس و اصالت آن شد. دستی که در کتاب تاریخ جلفا آوردن آن به اصفهان به تفصیل شرح داده شده است، همین دست است. بعد از بازگرداندن آن به اجمیادزین به نحوی که در کتاب آمده است، در سال ۱۶۵۷ محفظه‌ای نقره‌ای برای آن ساخته شد که به نقش‌هایی از مصائب گریگور لوساوریچ آراسته و به سنگ‌های قیمتی مزین است. از آن روز به بعد این دست در اجمیادزین نگاهداری می‌شود و در مراسم تبرک مرون (روغن مقدس) مورد استفاده قرار می‌گیرد.

آوردن دست مقدس سورپ گریگور منور به جلفای اصفهان و بازگرداندن آن به کلیسای سورپ اجمیادزین

هاروتون درهوهانیان

فصلی از کتاب تاریخ جلفای اصفهان

کرد. قلب جلفاییان از شنیدن این خبر فشرده شد و کاتولیکوس داوید را مجبور کردند برای تعمیر و سرپرستی سورپ اجمیادزین به آنجا برود. کاتولیکوس داوید، بنا به درخواست جلفاییان، به اردوی شاه عباس که در مرز گرجستان مستقر بود رهسپار شد، در آنجا به خدمت شاه رسید و از کاتولیکوس ملیک ست شکایت کرد و گفت اگر دست مقدس سورپ گریگور منور را به اصفهان نبرند، قوم ارمن راضی به سکونت در آنجا نخواهند شد.

شاه عباس که سعی بسیار در راضی نگهداشتن ارمنیان برای زندگی در ایران داشت، پس از استماع سخنان کاتولیکوس داوید، فرمانی خطاب به طهماسب قلی بیگ که در ایروان بود صادر کرد که به موجب آن، وی باید کاتولیکوس ملیک ست را جلب کند و همراه دست مقدس گریگور منور نزد شاه فرستد. طهماسب قلی بیگ فرمان شاه را اجرا کرد. کاتولیکوس ملیک ست را با دست مقدس و یک انجیل جلد طلائی و یک صلیب نقره‌ای نزد شاه فرستاد. چون شاه ملیک ست را دید به سرزنش او پرداخت. اشیای مقدس را با

کاتولیکوس داوید و ملیک ست به همراه دیگر ارمنیان کوچانده شدند. اما ملیک ست از بیراهه پنهانی به ایروان بازگشت و کاتولیکوس داوید همراه دیگران به جلفا آمد و در اینجا می‌زیست.^۱ حوزه علمیه کلیسای سورپ اجمیادزین پس از کوچ، بی‌صاحب و از جمعیت تهی شد و شکوه خود را از دست داد. کاتولیکوس ملیک ست به سورپ اجمیادزین برگشت، اما نسبت به این حوزه روحانی و بناهای آن بی‌اعتنا بود و در شهر ایروان مأوا گزید و از درآمد آن حوزه، مخارج روزمره خود را تأمین می‌کرد. در آن زمان چند تن از اعضای حوزه باقی مانده بودند که از بی‌رونق ماندن آن عمیقاً اندوهیگن بودند و مکرراً از کاتولیکوس تقاضا می‌کردند که آن حوزه را بی‌سرپرست نگذارد. ولی ملیک ست از خواهش روحانیون به تنگ آمد و از امیرگونه خان، حاکم شهر ایروان، خواست آن‌ها را سر جایشان بنشانند و اسقف ماردیروس را از آنجا اخراج و روانه جلفا کرد. اسقف ماردیروس با ورود به جلفا، تمام اتفاقات آنجا و بی‌رونقی سورپ اجمیادزین را برای کاتولیکوس داوید و بزرگان جلفا بازگو

احترام گرفت و دوباره آن‌ها را توسط طهماسب قلی بیگ به ایروان فرستاد و حکم کرد آن‌ها را و نیز سنگ‌های اجمیادزین را به اصفهان ارسال کند. طهماسب قلی بیگ چنان کرد و دست مقدس و انجیل و صلیب را توسط کشیش هوانس در ملازمت نگهبانان به اصفهان فرستاد. چون این اشیای مقدس به اصفهان رسیدند «ارمنیان ساکن اصفهان جملگی با علامت و انجیل و شمعدان و بخوردان، سرودخوانان به پیشباز رفتند و آن‌ها را

با حرمت بسیار به منزل خواجه صفر بردند»^۲. این اشیاء بیست و چهار سال در منزل خواجه صفر باقی ماند که نسل اندر نسل با احترامی خاص از آن‌ها نگهداری می‌شد. کاتولیکوس پیلیوس زاهد در سال ۱۶۳۷ به جلفا وارد و یک سال و نیم ماندگار شد و برای حوزه علمیه کلیسای سورپ اجمیادزین اعانه گرد آورد. با اصرار فراوان از جلفاییان و به ویژه از خواجه سرفراز، فرزند خواجه نظر (برادر خواجه صفر و کدخدای جلفا) خواهش می‌کرد که آن دست مقدس را در اختیار او گذارند تا دوباره به جای اصلی خود بازگرداند. اما جلفاییان و خواجه سرفراز راضی نبودند دست مقدس را از خود دور کنند و می‌خواستند در جلفا بماند تا در سوانح روزگار آن‌ها را حفظ کند. اما در برابر کاتولیکوس بزرگ در می‌ماندند و دلیل می‌تراشیدند که چون به فرمان دولت به جلفا حمل شده بی‌اذن آن نمی‌توان برگرداند. کاتولیکوس برای رفع این بهانه‌ها، با تقدیم هدایای بسیار به شاه صفی، منظور خود را عنوان کرد و فرمانی برای بردن دست مقدس گرفت. نوه‌های خواجه نظر باز هم به جدا شدن از آن اشیاء راضی نمی‌شدند، اما از ترس نفرین کاتولیکوس، علی‌رغم میل خود، دست مقدس را به کاتولیکوس رد کردند. «اما کاتولیکوس پیلیوس با جمعی از کشیشان به منزل خواجه صفر رفت، دست مقدس را از آن‌جا به کلیسای خواجه گورک برد، روز یک‌شنبه نماز

ذبح برگزار کرد و دست مقدس را از میان لفاف آن باز گشود. این خبر در جلفا پیچید. مردم گرد آمدند و مانع بردن آن دست شدند. از این رو آن را مخفیانه از آن‌جا خارج کردند و به کلیسای وانک آوردند و از آن‌جا هم پنهانی به شهر، نزد ایروانی‌ها بردند، از آن‌جا در خفا به کاروانسرای برنجیلو منتقل کردند و در میان بارهای تاجری مسیحی، مارکار نام، جای دادند. این شخص اهل بلوگ گوختان و از قریه زقنه بود و به قصد تجارت به اصفهان آمده بود. وی دست مقدس را همراه با کالاهای خود به تبریز برد جلفاییان از این جریان‌ها به کلی بی‌خبر بودند.

بعد کاتولیکوس پیلیوس از جلفا سفر کرد و به تبریز رسید. دست مقدس را از مارکار گرفت و به حوزه علمیه کلیسای سورپ اجمیادزین رساند. این واقعه در بیستم سپتامبر (۱۶۳۸) برابر ۱۰۸۷ ارمنی روی داد.^۳

۱- آراکل، فصل ۱۷.

۲- همان‌جا، همان‌جا.

۳- همان‌جا، فصل ۲۵.

به بهانه انتشار کتاب مصور حوری تنبل

حوری تنبل نمونه‌ای از داستان‌های فولکلور ارمنی است که توسط هوانس تومانیان نویسنده پرآوازه ارمنی مکتوب شده است. در این داستان زیبا از یک سو شخصیت دختر تنبل را داریم که در ادبیات فولکلور ملت‌های دیگر نیز حضور دارد و از سوی دیگر شاهد شیطنت و طنز و خوشخیالی روستایی هستیم و این باور که با زیرکی و نکاوت می‌توان از پس همه مشکلات برآمد. در زبان ارمنی ضرب المثلی هست با این مضمون که «آرد دیوونه را خدا الک می‌کنه». این داستان نمونه‌ای از ضرب‌المثل است. ویژگی دیگر حوری تنبل این است که نتیجه‌گیری اخلاقی نمی‌کند و مثلاً دختر تنبل در پایان به این نتیجه نمی‌رسد که تنبلی کار بدی است و آدم باید زحمت بکشد و غیره. اما علت انتخاب این داستان برای این شماره هویس این است که چاپ جدیدی از این قصه با تصویرسازی طراح گرافیکست مجله‌مان لیا خاچیکیان توسط انتشارات نائیری منتشر شده است. متن داستان و نمونه‌هایی از تصویرسازها در پی می‌آید:

قصه‌ی حوری تنبل

می‌روم، تو این پنبه‌ها را پاک کن و بریس، تا هم سرگرم شوی و هم وقتی از سفر برگشتم نخ‌ها را بفروسیم و ثروتمند شویم.
حوری هم برای خودش سقز می‌جوید و می‌گشت. روزی گذرش به لب رودخانه افتاد، شنید که قورباغه‌ها غور غور می‌کنند.
- غور غور... غور غور...
- آهای خاله غور غور، آگه پنبه بیارم بهتون بدم می‌رسید؟
- غور غور...

حوری هم خوشحال پنبه‌ها را می‌آورد و می‌دهد به قورباغه‌ها و می‌گوید: خب بیاید این‌ها رو پاک کنید و بریسید، چند روز دیگر می‌آم نخ‌ها رو از شما می‌گیرم تا ببرم بفروشم.
چند روز دیگر می‌آید و باز قورباغه‌ها داشتند

یکی بود یکی نبود، پیرزنی بود که دختری داشت به نام حوری، دختری تنبل و بی‌عرضه که از صبح تا شب بی‌کار و بی‌عار بود. و از زور بی‌کاری همیشه رو پشت بوم می‌نشست و آینده‌گان و رونده‌گان را تماشا می‌کرد.
برای همین هم همسایه‌ها اسمش را گذاشته بودند حوری تنبل. ولی مادرش آن‌چنان تعریف‌هایی از دخترش می‌کرد که انگار از هر انگشتش یه هنر می‌باره.

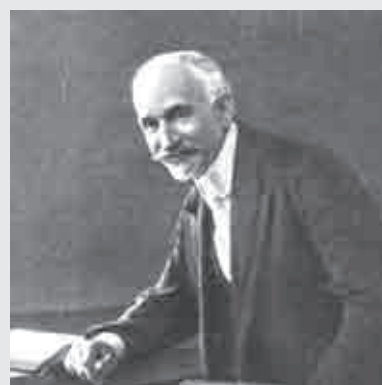
آوازه این تعریف تمجیدها به گوش جوان بازرگانی رسید. جوان بازرگان با خود گفت همین زن دل‌خواه من است، و با حوری ازدواج کرد. چیزی از ازدواج‌شان نگذشته بود که جوان بازرگان ده بیست بسته پنبه گرفت آورد خانه و به زنش گفت من برای دادوستد به سرزمین‌های دور

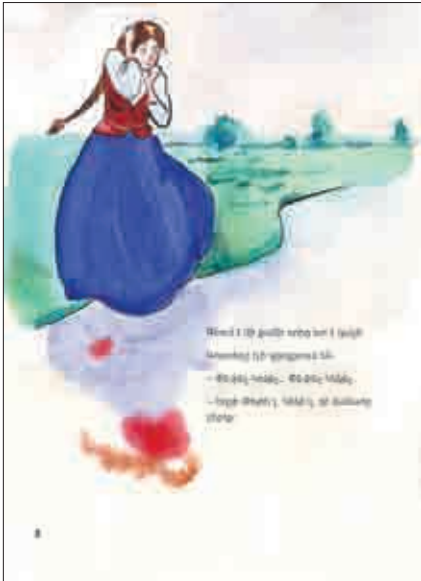
غور غور می‌کردند.
- خب خاله غور غور رشته‌ها رو بیارید.
ولی قورباغه‌ها باز غور غور می‌کنند و رشته‌ها را نمی‌آورند. چشم حوری می‌افتد به سنگ‌های لب رودخانه که خزه بسته.
- وای بین چه کردند، هم پاک کردند وهم رشته‌اند و هم قالیچه بافتند انداختند زیر پای‌شان.
حالا که قالیچه بافتید برای خودتان، پول پنبه مرا بدهید.

این را می‌گوید و پایش را می‌گذارد در آب و پایش به چیز سختی می‌خورد، در می‌آورد می‌بیند شمش طلاست. از خاله قورباغه تشکر می‌کند و طلا را می‌آورد خانه می‌گذارد بالای تاقچه. شوهر حوری از سفر بر می‌گردد و چشمش به یک تکه بزرگ طلا می‌افتد.

- زن این چیه؟
پول پنبه است که به غور غور فروخته‌ام.
شوهرش بسیار خوشحال می‌شود، مادرزنش را دعوت می‌کند و جشن بزرگی می‌گیرد تا در آن

هوانس تومانیان (۱۸۶۹-۱۹۲۳) از مشهورترین نویسندگان ارمنی و فعال اجتماعی سال‌های پرتلاطم اواخر سده نوزدهم و نخستین دهه‌های سده بیستم میلادی ارمنستان است. او را روح روستاهای ارمنستان می‌دانند. شعرهایش بیشتر درباره سادگی و صفای زندگی روستایی و ستمی است که بر روستایی می‌رود و عشقش زبان و ادبیات مردم روستا. او با مکتوب کردن تعدادی از داستان‌های مردمی ارمنی آن‌ها را جاودانه کرده است. کودکان ارمنی تومانیان را می‌شناسند و به داستان‌هایش عشق می‌ورزند.

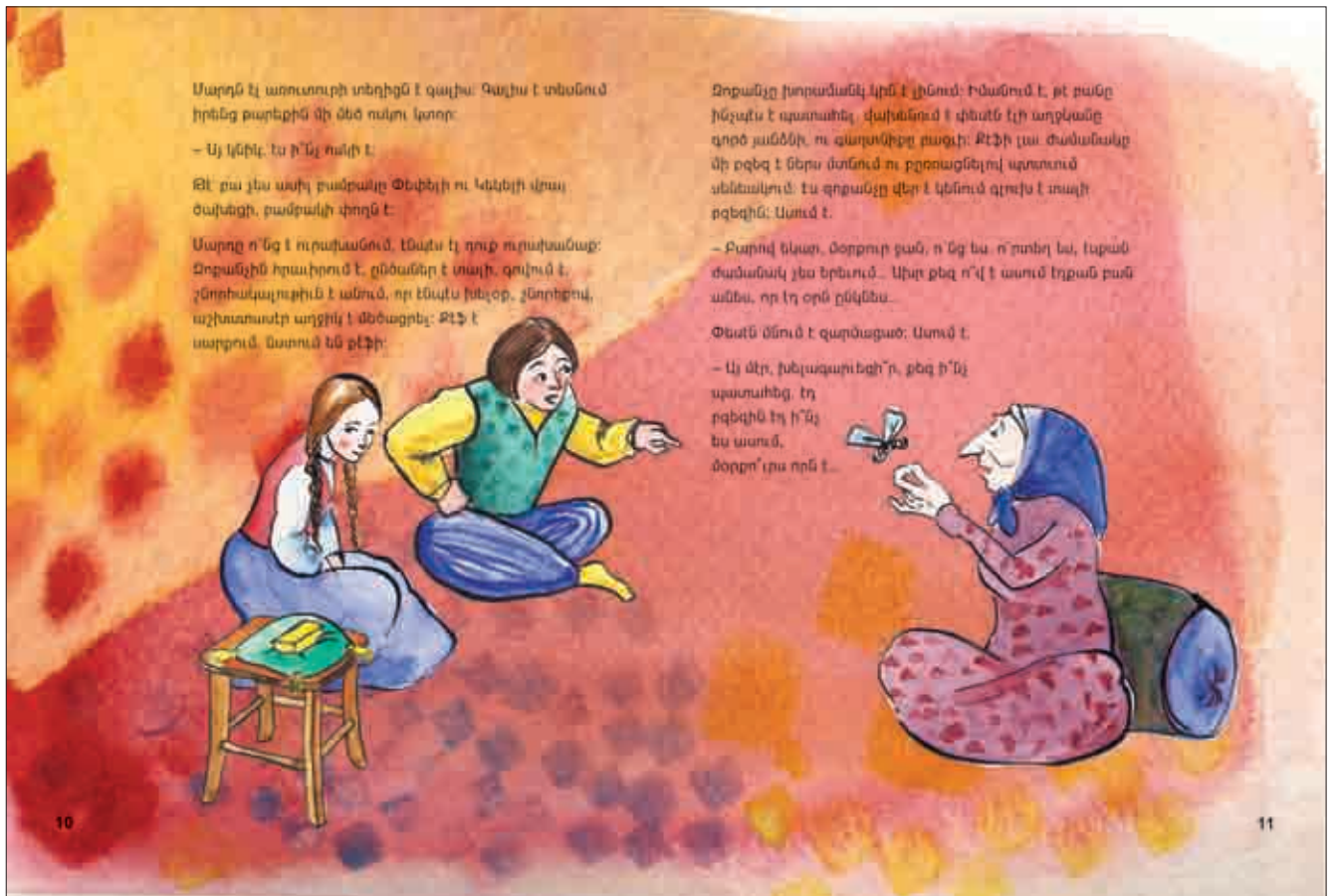

شد. طایفه ما این طوری است که خیلی زحمت کش و کوشا هستن ولی به خاطر کار زیاد به این روز می افتن.
داماد که این ها را می شنود خیلی می ترسد و حوری را از کار کردن منع می کند و اجازه نمی دهد دست به سیاه و سفید بزند مبادا مثل خاله اش خرمگس شود.

داماد که از این حرف های مادرزن سر در نمی آورد پرسید:
- مادر جان چه شد چی داری می گی؟ این خرمگسه، خاله کجا بود؟
- پسر جان تو که غریبه نیستی. این خرمگس، خاله ی منه. طفلی از زور زحمت و کار، کمرش خم شد و کوچک شد تا حدی که تبدیل به خرمگس

از مادر زنش برای تربیت دختری با این همه هنر و کمالات تشکر کند. اما مادر دختر که زن فهمیده و زرنگی بود و می دانست داستان از چه قرار است، در حین مهمانی خرمگسی می بیند و به او سلام می دهد. می گوید: سلام خاله جان چه طوری؟ کجایی، مدتی نیستی، آخه کی گفته بود این قدر زحمت بکشی تا به این روز بیفتی...

Մարդն էլ անուստրի տեղիցն է գալիս: Գալիս է անանուն
իրենց բարեբն մի մեծ ուսուր կտոր:
- Այ կնիկ, ես ի՞նչ ուսի է:
Թէ քա յես ասիլ բամբակը Փեպեի ու կեկեի վրայ
ծախսեցի, բամբակի փողն է:
Մարդը ո՛րն է ուրախանում. Ենպես էլ դուք ուրախանաք:
Զորանցին հրապիրում է ընծաներ է տալի. գովում է,
շնորհակալութիւնն է անում. որ էնպես ինչօք. շնորհով,
աշխատասեր աղջիկն է մեծացրել: Զէ՞ք է
ասորում. մատուց ենք ըէ՛քի:

Զորանցը խորանանկ կրն է լինում: Իմանում է թէ բանը
ինչպես է գատահեղ վայելանում է փեսան էլ իր աղջկանը
գործ յանձնելու ու գատարկիցը բազուի: Զէ՛քի լաւ ժամանակը
մի բզեզ է մերս մտնում ու բրտուցնելով պտտում
անննակում: Ես գորանցը վեր է կենում գլուխ է տալի
բզեզին: Ասում է:
- Բարով նկար, ձորբուր բան, ո՛րն ես. ո՛րտեղ ես, էսքան
ժամանակ յես երեսում... Ախր բեզ ո՛վ է ասում էրքան բան
անես, որ իր օրն ընկնես...
Փեսան մնում է զարմացած: Ասում է:
- Այ մեր, խելագարեցի՞ր, բեզ ի՞նչ
պատահեց, էր
բզեզին էլ ի՞նչ
ես ասում,
ձորբու՛րս որն է...

خواهر خواندگی دلیجان ایران و دلیجان ارمنستان

هویک میناسیان

برگزار خواهند نمود. طرفین، جهت برگزاری تورها، تسهیلات ویژه‌ای برای شرکت‌های

یکسان دارند، به امضای علی اکبر شعبانی فرد، استاندار مرکزی جمهوری اسلامی ایران، و آرمن قولاریان استاندار داریلوان جمهوری ارمنستان رسید. یادداشت تفاهم مزبور از تاریخ امضاء لازم‌الاجرا و برای مدت سه سال معتبر و در پایان مدت اعتبار، برای سه سال دیگر قابل تمدید است.

چکیده موارد این یادداشت تفاهم: طرفین اقدام به مبادله‌ی گردشگر، تبادل تجربه در زمینه مرمت بناهای تاریخی و صدور صنایع دستی خواهند کرد. دوره‌ها و کارگاه‌های آموزشی و سخنرانی‌ها و بازدیدهای علمی

اخیراً در دیدار با دکتر فراهانی، مدیرکل محترم میراث فرهنگی و صنایع دستی و گردشگری استان تهران، مطلع شدیم که با توجه به حسن همجواری و مشترکات فرهنگی و تاریخی بین جمهوری اسلامی ایران و جمهوری ارمنستان، در تاریخ ۲۸ مهر ماه سال ۱۳۹۰ هجری شمسی در شهر ایروان پایتخت جمهوری ارمنستان، یک یادداشت تفاهم همکاری بین استان مرکزی جمهوری اسلامی ایران و استان تاووش جمهوری ارمنستان پیرامون موارد ذیل امضاء شده است. این یادداشت تفاهم در دو نسخه به زبان‌های فارسی و ارمنی که هر دو نسخه اعتبار

طبیعت زیبا و معماری خانه‌های شهر دلیجان ارمنستان
در ۹۶ کیلومتری شمال شرقی ایروان

دلیجان ایران، شهری در حاشیه کویر در میانه راه تهران- اصفهان

گردشگری در نظر خواهند گرفت. طرفین در زمینه پژوهش‌های علمی و باستان‌شناسی همکاری خواهند کرد، و در زمینه نگهداری و بهره‌برداری از بناهای تاریخی یکدیگر را یاری خواهند نمود. طرفین در خصوص تبادل کارشناس در زمینه باستان‌شناسی، گردشگری و صنایع دستی همکاری خواهند داشت. طرفین در مورد توسعه کاربری فناوری‌های نوین در صنعت گردشگری تبادل اطلاعات خواهند داشت. طرفین به منظور آشنایی با توانایی‌های فرهنگی متقابل، نشست‌های علمی و نمایشگاه و نمایش فیلم برگزار کرده و ماکت و پوستر و عکس‌ها و بروشور توزیع خواهند نمود. طرفین در زمینه برگزاری هفته فرهنگی به منظور معرفی قابلیت‌های فرهنگی، هنری و گردشگری و صنایع دستی خود، همکاری خواهند کرد. طرفین مقدمات لازم به منظور راه‌اندازی بازارچه دائمی صنایع دستی در کشور مقابل را فراهم خواهند نمود، طرفین مقدمات توسعه روابط دو کشور را فراهم ساخته و شرایط مناسب را برای سرمایه‌گذاری بخش خصوصی تأمین خواهند کرد.

در این جا بد نیست با یکی از شهرهای استان مرکزی ایران، شهرستان دلیجان، آشنا شویم: شهر دلیجان، یکی از شهرستان‌های استان مرکزی است که در منتهی‌الیه جنوب شرقی این استان قرار دارد و فاصله آن تا شهر اراک ۱۴۵ کیلومتر است. وسعت آن ۲۱۹۸ کیلومتر و جمعیت آن طبق سرشماری سال ۱۳۸۵ هجری شمسی، معادل ۴۴۳۷۷ نفر است. از این میان ۲۲۶۲۴

نفر مرد و ۲۱۷۵۱ نفر زن بوده‌اند. اکثر ساکنین شهرستان دلیجان، مسلمان و پیرو مذهب شیعه‌اند و به زبان راجی صحبت می‌کنند. مختصات این شهرستان، مطابق نصف‌النهار گرینویچ، در ۵۰ درجه و ۱۶ دقیقه تا ۵۱ درجه و ۵ دقیقه طول جغرافیایی و ۳۳ درجه و ۴۲ دقیقه تا ۳۴ درجه و ۱۸ دقیقه عرض جغرافیایی است. ارتفاع متوسط این شهر از سطح دریا ۱۵۳۰ متر است.

شهرستان دلیجان در قلمرو آب و هوایی نیمه خشک قرار دارد و زمستان‌های آن سرد و تابستان‌هایش نسبتاً گرم است. متوسط بارندگی عمومی حدود ۱۰۰ میلی‌متر است که کم‌ترین میزان بارندگی در میان شهرستان‌های استان مرکزی است.

این شهرستان از شمال به استان قم، از جنوب به شهر شاهین‌شهر استان اصفهان، از شرق به شهرستان کاشان و از غرب به شهرستان محلات محدود است. شهرستان دلیجان به دلیل جلگه‌ای بودنش، در مدتی کوتاه توسعه یافته و پیشرفت قابل توجهی نموده است.

شهرستان دلیجان دارای یک بخش به نام مرکزی، دو شهر به نام‌های دلیجان و نراق، چهار دهستان به نام‌های دودهک، جاسب، جوشق و هستیجان و نیز ۱۰۰ آبادی دارای سکنه است. از مشاغل رایج در این شهرستان می‌توان به کشاورزی، دامداری، قالی‌بافی، نجاری و آهنگری اشاره نمود. در منطقه رز دلیجان، زنبورداری و تولید عسل فعالیت عمده اهالی آن محسوب می‌شوند. اشتغال در معادن، بخش صنایع و کارخانجات و

غیره از دیگر مشاغل مردم این منطقه است. صنایع دستی شهرستان دلیجان عبارت‌اند از: دست‌بافت‌های سنتی (قالی‌بافی، گلیم‌بافی)، رودوزی‌های سنتی، آثار چوبی (معرّق‌کاری)، و نقاشی روی چوب. سوغات این شهرستان جوزقند، حلوا، نبات و پولکی است.

مراکز دیدنی این شهرستان، کاروان‌سرای شاه‌عباسی، قلعه گبری، کوره آجرپزی، قلعه کی‌خسرو، پل دودهک، مسجدالنبی، بازار شمس‌السلطنه نراق، غار نخجیر، قلعه و غار کهک، درّه جاسب، امام‌زاده سلیمان و امام‌زاده یحیی هستند.

حاج ملا احمد نراقی، حاج ملا مهدی نراقی، و ملا محمد نراقی ملقب به عبدالصاحب، از مفاخر و مشاهیر این شهرستان هستند.

ارامنه قرون متمادی در این شهرستان زندگی می‌کرده‌اند، ولی براساس سرشماری سال ۱۳۸۵ هجری شمسی، فقط یک مردارمنی در شهرستان دلیجان سکونت داشته است.

درباره نام شهرستان دلیجان باید گفت به علت قرار گرفتن آن در مسیر راه ارتباطی تهران به مناطق جنوبی و اصفهان، در گذشته به خاطر این که گاری‌ها و دلیجان‌های مسافری از آن جا عبور یا در آن جا توقف می‌کرده‌اند، به این نام شناخته شده و سبب رونق آن گردیده است.

قابل ذکر است که کلمه دلیجان در زبان ارمنی با تلفظ دلیلیجان خوانده می‌شود. به همین دلیل، شهر دلیلیجان واقع در استان تاووش جمهوری ارمنستان، به این صورت تلفظ و نوشته می‌شود.

نویسندگان ارمنی فارسی‌نویس: آراز بارسقیان

فیلم‌نامه و نمایش‌نامه شروع کرد. نخستین مجموعه داستان او به نام *باسگا* توسط نشر افراز در سال ۱۳۸۸ منتشر شد و رمان *یک‌شنبه* در همان سال توسط نشر چشمه به طبع رسید.

آراز بارسقیان فرزند پدری ارمنی و مادری غیرارمنی است. او ارمنی نمی‌داند و به این سبب می‌توان در گذاشتن نامش در میان نویسندگان ارمنی فارسی‌نویس تردید کرد. اما در رمان *یکشنبه* مستقیماً به توصیف محیط زندگی و مسائل خانواده‌ی دوفرهنگی پرداخته است. یعنی از نظر محتوای کارش تردیدی نیست که در این مقوله می‌گنجد. شخصیت اول این رمان آشکارا درگیر خاطرات کودکی خود از مدرسه‌ی ارمنه و باشگاه آارات و عمومی نقاش ارمنی‌اش است. برای آشنایی خوانندگان با شیوه نگارش آراز بارسقیان، در زیر بخش‌هایی از رمان *یکشنبه* را که در فضاهای ارمنی می‌گذرند، نقل می‌کنیم:

ارمنه ایران هرچه در هنرهای تصویری نقش تاریخی مهمی بازی کرده‌اند، در ادبیات حضورشان کم‌رنگ بوده است. دلیلش هم معلوم است؛ ادبیات با زبان سروکار دارد و ارمنه هم که زبان مادری‌شان ارمنی بوده، طبیعتاً آن تسلطی را که برای کار نویسندگی خلاقه لازم است بر زبان فارسی نداشتند. البته استثناء‌هایی مانند کارو دردیان داشتیم، همین‌طور نویسندگان مترجمانی که به‌طور پراکنده در مجلات ادبی و مهم‌تر از همه در *خوشه* به زبان فارسی می‌نوشتند. اما نویسندگان ارمنی فارسی‌نویس، پدیده‌ی یک دهه اخیر است. در شماره‌های گذشته *هویس*، زویا پیرزاد، یوریک کریم‌مسیحی و خاجیک خاچر را که در سال‌های اخیر کتاب‌های رمان و داستان کوتاه منتشر کرده‌اند به اختصار معرفی کردیم. و حالا نوبت نویسنده جوانی است که در سی‌سالگی یک مجموعه داستان و یک رمان کوتاه منتشر کرده است. آراز بارسقیان متولد سال ۱۳۶۲ است. کار نوشتن را با ترجمه

«باشگاه هیچ‌گونه مسؤلیتی در قبال لوازم ماشین و گم شدن اشیای داخل آن و فرورفتگی‌های احتمالی ماشین‌های اعضا ندارد». گم شدن اشیاء یعنی دزدی. این جا هم؟ «آگه ما سالم نباشیم، پس کی به فکرت باشه؟»... این را بدون هماهنگی نیلوفر فرستاده.

«می‌شه بیرسم دو ساعته دارین چی کار می‌کنین؟». راهی که به طرف پارکینگ می‌رود، از میانه دو شاخه می‌شود. راهی که به پارکینگ نمی‌رسد به کلیسا ختم می‌شود. یک کلیسای کوچک وسط چمن. باشگاه در این ساعت روز خیلی خلوت است، به خاطر پاییز. تابستان‌ها جنب‌وجوش بیشتری دارد. راه کوتاه است. همیشه فکر می‌کردم این جا خیلی دور است، یک جای مخفی. دیوارهای کلیسا را می‌بینم. چیزی نمانده. این راه واقعا کوتاه‌تر از آن چیزی است که فکرش را می‌کردم. چند وقت است این جا نیامده‌ام؟ این کلیسای سیمانی، دیوارهای قطور و سیمانی، بلوک‌های سیمانی که روی هم سوار شده‌اند، تماش از سیمان. فقط پنجره‌های دراز و باریکی روی جاهایی هست که دیوار کلیسا شکسته می‌شود. و آن «صلیب آهنی که نوک کلیساست. وسط بلوک‌های بی‌رنگ سیمانی هم یک در چوبی کار گذاشته‌اند؛ تنها راه ورود به دل این مجموعه سیمانی. کنار دیوارهای کلیسا پروژکتورهای گذاشته‌اند که احتمالاً شب جلوه‌ی زیبایی به دیوارهای سیمانی می‌دهد. روی سردر ورودی

پیاه‌رو چسبیده به باشگاه را راست می‌گیرم می‌روم پایین. پس چرا به درش نمی‌رسم؟ وقتی به ورودی برسی یعنی نصف مسیر را تا خیابانی که به ساختمان آفتاب می‌خورد رفته‌ای. «مخصوص اعضای اقلیت مذهبی ارمنه». این نوشته همیشه به چشمم می‌خورد و هر بار توی ذوقم. نمی‌شد چیز دیگری باشد؟ مثلاً «ورود اقلیت‌های غیر ارمنی ممنوع»؟ یا مثلاً «نه ونک، نه تجریش، بفرمایید تو»؟ نمی‌دانم واژه‌ی ارمنی شامل حال من می‌شود یا نه، اما می‌دانم عوض کردن کانال برایم سخت است. مثل این می‌ماند که آدم مجبور باشد مدتی به تماشای کانالی به زبانی دیگر بنشیند، زبانی که آن را نمی‌داند، مثلاً ژاپنی.

ولی من که نمی‌خواستم این جا بیایم. اما چرا، می‌شود رفت تو، فقط کافی است آنتن را طوری تنظیم کنی که برفک‌ها تا حد ممکن کم شوند. و مهم‌تر این که به روی خودت نیاوری از نگاهی می‌گذری. به پیرمردی که آن جاست سلام می‌دهم. او هم جوابم را می‌دهد. نگاهش می‌کنم و لبخند می‌زنم و به راهم ادامه می‌دهم. فکر می‌کنم خیلی وقت است این جا نیامده‌ام. وقتی از اتاقک نگاهی می‌گذرم، در راه ماشین‌رو یک ردیف زرده‌ی آهنی می‌بینم. یک پلاکارد روی این آهن‌ها وصل است؛ پلاکاردی دو زبانه. یادم نمی‌آید همچین چیزی تا حالا دیده باشم. نوشته‌اند بر اساس بندهای فلان و فلان قانون بیمه

دیشب خواب دبستانم را دیدم؛ دبستان مریم. اسم کاملش این نبود، اما مادر همیشه می‌گفت مریم مقدس. من هم همین را می‌گفتم، خواهرم هم می‌گفت مریم. میرداماد، میدان مادر، کوچه آبکار، مدرسه مریم. در یکی از کلاس‌هایی بودم که زمان کودکی به نظرم بزرگ می‌آمد، هنوز هم بزرگ بود. هفده هجده ساله بودم، سال آخر، شاید. دوقلویی بودند که همیشه ته صف می‌ایستادند. قدشان کوتاه نبود، اما وقتی دو طرف پسر درشت هیکل و گنده‌ای می‌ایستادند که دوست نزدیک‌شان بود، کوچک به نظر می‌رسیدند. اسم‌شان یادم نیست، اسم خیلی‌ها یادم نیست. آن‌ها ته کلاس خالی نشسته بودند. مثل همان وقت‌ها پسر گنده وسط میز و آن دو اطرافش. تنها چیزی که از دوقلوها یادم مانده این است که چهره‌شان شبیه یکی از شخصیت‌های خیلی بامزه کارتون بود. یادم نیست چه کارتون. معلم سر میزش نشسته بود و من ردیف اول ایستاده بودم. خودم یعنی همین آدمی که الان هستم به آن‌ها اشاره کردم و گفتم: «من با این احق‌ها به عمر هم کلاس بودم». احق‌ها... وقتی داشتم این کلمه را می‌گفتم، احساس کردم منظور بدی ندارم. مدرسه خالی بود. تصاویری مختلف از مدرسه می‌دیدم، اما همه جا خالی بود. بعد آن پنج سال دبستان، هیچ یک از شصت هفتاد بچه‌ای را که با هم بودیم ندیدم. خیلی کم، تک و توک. نه، سال‌هاست هیچ کدام‌شان را ندیده‌ام، شاید اکثرشان رفته باشند ارمنستان یا آمریکا.

باسکا، تهران، نشر چشمه، ۱۳۸۸.

دستش را دور گردن پایا انداخته و گونه‌اش را می‌بوسد. عکسی از من و مامان آسخن هم هست. خدایا چند سالم بود؟ سر که می‌گردانم هیبت جناب سرهنگ کمی مرا می‌لرزاند. همین طور صاف جلوم ایستاده. این روح سرگردان چرا همین طور بی هوا و هر وقت دلش می‌خواهد از راه می‌رسد؟ نگاهش می‌کنم. اخم‌وست. چه می‌خواهد؟ عمو میناس از آشپزخانه بیرون می‌آید. نگاهم می‌کند. سنگینی دو نگاه را باید تحمل کنم. از میان جناب سرهنگ می‌گذرم. نگاهش را دنبال می‌گرداند. عمو میناس از کنارم می‌گذرد و سر تکان می‌دهد و می‌گوید: «تو چی کار کردی؟».

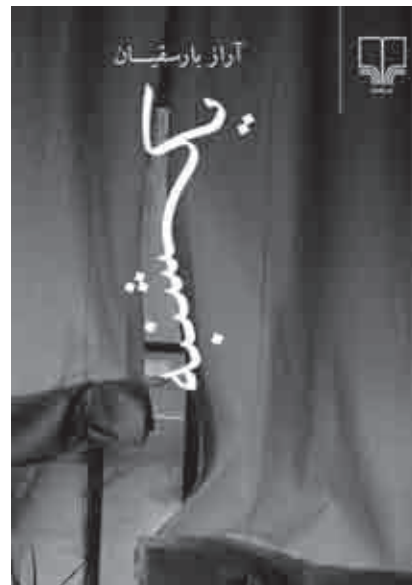
حرف نمی‌زنم، سراغ سه پایه می‌رود. می‌خواهد قلم مویش را بردارد، اما منصرف می‌شود. می‌خواهم به طبقه بالا بروم که می‌شنوم: «یه دقیقه وایسا». می‌ایستم. «بیا بشین». یک مبل دونفره رنگ‌ور و رفته وسط پذیرایی هست که پر است از لکه‌های رنگ؛ آن قدر که نمی‌شود رنگ خود مبل را تشخیص داد. خودم را روی آن رها می‌کنم. عمو میناس چهارپایه‌ای را که برای نقاشی کردن گاهی رویش می‌نشیند از گوشه‌ی اتاق بر می‌دارد. با یک دست سیگارش را روشن می‌کند، با دست دیگر چهارپایه را پیش می‌آورد. وسط پذیرایی که می‌رسد هم سیگارش روشن شده، هم جای چهارپایه معلوم؛ همان وسط. می‌نشیند. حالتی تهدید کننده دارد.

هیچ وقت در فلزی بین دو حیاط را روی این موج باز نکردند و همیشه موج ما را پشت آن نگه داشتند. آن قدر نگه‌مان می‌دارند تا با فشار در را می‌شکنیم، ما حالا یک قدم تا در مدرسه فاصله داریم، می‌دویم سمت در و من از هیجان هوایی که زیر پایم جریان دارد می‌خوانم: «من پسر بچه کوچکی بودم، برای خودم بودم، انتخابم وجودم بود، پسر بچه دیگر چه کاری می‌توانست بکند؟». اما مادرم را آن طرف نمی‌بینم، کسی را آن جا نمی‌بینم، آن جا خلوت است و من الان کنار دری ایستاده‌ام که به مدرسه دخترانه باز می‌شد. در بسته است. دست‌گیره‌اش را می‌گیرم و فشار می‌دهم. در لقی می‌خورد، باز نیست. دست‌گیره را بیشتر فشار می‌دهم. می‌خواهم در باز شود، اما نمی‌شود. این جا تمام بچه‌های سرویسی صف می‌کشند تا به سرویس‌های داخل حیاط مدرسه دختران برسند. موج دیگری بوده که من هیچ وقت سوارش نشدم. در باز نمی‌شود، در باز نمی‌شود. مشت‌م به در، درد را دوباره به جانم می‌اندازد، می‌سوزد، می‌سوزند سال‌ها، سال‌ها می‌سوزند، قاتل درون من قاتل درون توست، این لبخند را برای تو می‌فرستم و می‌سوزد و درد می‌کند و دردم می‌آید و اشک می‌دود به چشمانم و می‌نشینم در همان گوشه که همیشه زنگ تفریح هر بچه‌ای دور از چشم دیگری ساندویچش را می‌خورد، همان بچه‌هایی که حالا رفته‌اند؛ یا ارمنستان یا آمریکا. درد مرا می‌نشانند و اشک، هق هقم را بلند می‌کند و دست بانداژ شده‌ام را با دست دیگر می‌گیرم و فشارش می‌دهم تا شاید دردش آرام شود و هق هقم کم‌تر.

عمو میناس گوشه‌ی روبرو می‌دارد، بلندگویش را قطع می‌کند و می‌گوید: «الو... خب بگو...».

بلند می‌شوم. مبهوت صدای آیلین بودم، فکر نمی‌کردم این طوری هم می‌تواند حرف بزند. می‌روم پذیرایی. همه جا پر است از کارهای عمو. از زمین گرفته تا روی بوفه و کتاب‌خانه. روی سه پایه‌اش یه تابلوی نیمه‌کاره هست؛ مردی سروته در پس زمینه‌ای قرمز. یک صندلی روی پایش و گریه‌ای روی صندلی که به ما زل زده. شمعی هم دارد می‌سوزد که چهره‌ی مرد را روشن کرده. چهره‌ی به هم ریخته‌ای دارد. رنگ‌ها و تیوپ‌ها همگی روی زمین و سه پایه ولواند.

چند عکس قدیمی این طرف و آن طرف دیوار چسبانده. عکس مامان آسخن و پایا داوید کنار هم، بغل یکی از تابلوهایش قرار دارد. یک عکس هم از پدر و خودش و پایا داوید هست که دور او نشسته‌اند، پدر سیگار می‌کشد، عمو هم

یکشنبه، تهران، نشر چشمه، ۱۳۸۸. ۱۲۴ص.

هم پلاکاردی طلائی چسبانده‌اند به زبان ارمنی. فقط یک تاریخ را می‌توانم بخوانم: «۱۹۸۷». شرم‌آور نیست که بعد از دبستان، خواندن ارمنی هم فراموشم شد؟ پشت کلیسا چند سنگ قبر کنار هم ردیف شده. این‌ها را یادم نمی‌آید دیده باشم. «به تو چه گوزو؟»... «خونه‌مه پرو!»... سنگ قبرها به دیوار چسبیده‌اند. بعید می‌دونم واقعا کسی زیرشان خاک شده باشد. تاریخ‌های جالبی دارند، سنگ قبری که قدش از بقیه کوتاه‌تر است: ۱۸۹۹ تا ۱۹۲۲. سنگ قبر کناری تاریخ ندارد، فقط رویش عکس زن و مردی حکاکی شده با نوشته‌هایی که محو شده‌اند. دست می‌کشم روی سنگ قبر. خنک است. انگشت‌هایم داخل نوشته‌ها فرو می‌روند، انگشت‌هایم را می‌لغزانم، خنکی‌اش را احساس می‌کنم. بعدی ۱۹۸۰ تا ۱۹۸۴، ۱۸۹۱ تا ۱۹۶۶، ۱۹۰۳ تا ۱۹۴۵... نیش قبر بس است.

خودم را در موج بچه‌ها رها می‌کنم، پاهایم بالاتر از سطح زمین است، با آن‌ها از طبقه دوم پایین می‌آیم، هر کسی را سر راه‌مان است کنار می‌زنیم، موج می‌ایستد، دو معلم دارند پایین می‌روند، فشارشان می‌دهیم، داد می‌زنیم، مهم نیست سرمان به دیوار بخورد، وقتی می‌ریزیم تو حیاط مثل رودی می‌شویم که وارد دریا شده. همگی به طرف حیاط مدرسه سرازیر می‌شویم و من می‌خوانم: «با لبخندی خلع سلاح‌ت کردم و همان طوری که می‌خواستی جدایت کردم».